

Riksdagens protokoll

1980/81:160

5 juni 1981

Debatter m. m.

Fredagen den 5 juni

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	3
Åtgärder mot videogram med våldsinslag, m. m.	32

Avgjort ärende

Fredagen den 5 juni

Jordbruksutskottets betänkande

1980/81:36 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.	3
--	---

1980/81:160

Fredagen den 5 juni

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 27 maj.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkande 1980/81:40

Skatteutskottets betänkanden 1980/81:59 och 60

Kulturutskottets betänkande 1980/81:35

3 § Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1980/81:36 om reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. (prop. 1980/81:190).

Anf. 1 SVANTE LUNDKVIST (s):

Fru talman! Det är en ovanlig situation vi står inför, när vi nu går att ta ställning till resultatet av överläggningarna mellan jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen om prissättningen på jordbrukets produkter.

Parterna har inte lyckats uppnå enighet om principerna för en ny regleringsperiod. Jordbruksnämnden har därför föreslagit ett ettårigt provisorieavtal, som i allt väsentligt bygger på principerna i innevarande avtal. Delegationerna har inte heller kunnat enas om det belopp som bör tillföras jordbruket på basis av detta avtal. Skillnaden i delegationernas ståndpunkter redovisas till 520 milj. kr.

Jordbruksnämnden har i detta läge gått till regeringen med ett medlingsbud som ligger 100 milj. kr. över vad konsumentdelegationen ansett sig kunna acceptera och 420 milj. kr. under vad jordbrukets förhandlingsdelegation har kunnat godta. I nämnden finns reservationer från representanter för båda parterna. Regeringen har föreslagit riksdagen att godta jordbruksnämndens förslag i de mellan parterna kontroversiella punkterna.

Det är första gången sedan nuvarande ordning för fastställande av priserna

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

på jordbruksprodukter började tillämpas som detta inträffar.

Denna situation har uppstått till följd av den borgerliga regeringens misslyckade ekonomiska politik. Den slår hårt mot konsumenterna, men även mot vissa grupper inom jordbruket. Det har uppenbarligen varit omöjligt för parterna att i en överenskommelse om jordbrukspriserna tillgodose sina uppdragsgivares krav på ett rimligt skydd mot de negativa konsekvenserna av denna politik.

När vi för någon tid sedan hade att behandla regeringens sparplan, krävde vi socialdemokrater att frågan om livsmedelssubventionerna skulle avgöras i samband med beslutet om jordbrukspriserna. Detta krav avvisades av riksdagens borgerliga majoritet. Utan att avvakta behandlingen av jordbrukets prisfrågor, beslöt sålunda riksdagen med stöd av denna majoritet att livsmedelssubventionerna skall sänkas med totalt 500 milj. kr.

Enligt vår uppfattning hade det varit angeläget att få diskutera jordbrukspriserna och storleken på livsmedelssubventionerna i ett sammanhang. De snabbt stigande priserna på baslivsmedel, som vi nu kommer att få, slår hårt mot i första hand barnfamiljernas, låginkomsttagarnas och pensionärernas konsumtionsförmåga. Inflationstendenserna i vår ekonomi förstärks av effekterna på den allmänna prisnivån.

Den sänkning av konsumtionen som kan befaras på grund av snabbt stigande livsmedelspriser, kan komma att drabba jordbruket och livsmedelsindustrin på produktionsidan. I en ekonomisk situation där huvuduppgiften måste vara att bekämpa inflationen och hålla arbetslösheten nere, måste man enligt vår mening noga pröva effekten av varje åtgärd vid tvingas vidta för att pressa ned det våldsamma budgetunderskott som vi fått på halsen genom den borgerliga regeringens ekonomiska politik.

Att spara är i detta läge sålunda inte bara att räkna kronor, utan att hushålla med resurserna så, att vi inte dåligt utnyttjar vår produktionskapacitet och skapar arbetslöshet på för människorna angelägna områden, och samtidigt fördelar de bördor vi måste ta på oss för att röja upp i vår ekonomi så orättvist att vi inte får förståelse för den återhållsamhet med statens utgifter som vi alla vet blir nödvändig under 1980-talet.

Resultatet av den politik som den borgerliga majoriteten för kan komma att bli att vi med förlust för det svenska folkhushållet kan tvingas exportera de livsmedel som de svenska barnfamiljerna, låginkomsttagarna och pensionärerna inte har råd att konsumera. Detta sker samtidigt som vi i en hårt belastad ekonomi ger utrymme för den ofta importberoende lyxkonsumtion som de mera välbeställda grupperna i samhället kan kosta på sig.

Det hade utan tvivel, från både konsumenternas och jordbrukets synpunkt, varit angeläget att vi fått ta den här diskussionen om livsmedelspriser och subventioner i ett sammanhang. Den borgerliga riksdagsmajoriteten har förhindrat möjligheterna till detta. De borgerliga partierna får ta ansvaret för den snälltågsfart med vilken livsmedelspriserna rakar i höjden. Centerpartiets och folkpartiets löften till moderaterna om att trepartiregeringens ekonomiska politik skall fullföljas inger oss inga förhoppningar om en mera förutsättningslös diskussion i dessa sammanhang. Jordbruksutskot-

tets socialdemokratiska ledamöter har med ett särskilt yttrande till betänkandet önskat fästa riksdagens uppmärksamhet på detta förhållande.

Jordbruksnämnden, som ju inte kan utnyttja livsmedelssubventionerna i sitt försök att åstadkomma en jämkning mellan parterna, har lagt fram ett förslag som dess majoritet anser vara en rimlig avvägning mellan parternas ståndpunkter. Regeringen, som i sin sparplan har avsvurit sig möjligheten att utnyttja livsmedelssubventionerna i detta sammanhang, har vidarebefordrat jordbruksnämndens förslag till riksdagen. I det läge som uppstått sedan den borgerliga majoriteten i riksdagen avisat möjligheterna att diskutera jordbrukspriser och subventioner i ett sammanhang har jordbruksutskottets socialdemokratiska ledamöter ansett att man bör godta medlingsbudet. Det sker utan att vi haft möjlighet att mera ingående granska underlaget för de båda parternas invändningar mot medlingsbudet. Vi känner oss inte heller för framtiden bundna av den argumentering som förts fram från nämndens sida för detta bud. Vi ser det uteslutande som ett försök från nämndens sida att i ett låst läge skapa en rimlig avvägning mellan två parter oförenliga ståndpunkter.

Det som inträffat i samband med årets överläggningar om jordbrukspriserna understryker på nytt med skärpa angelägenheten av de krav som vi socialdemokrater år efter år har framfört när det gäller en översyn av konsumentdelegationens ställning i förhållande till jordbruksnämnden och dess möjligheter att fullgöra sin uppgift.

Denna översyn begärdes redan av en enhällig jordbruksutredning. Den tillstyrktes bl. a. av riksrevisionsverket, konsumentverket, konsumentdelegationen, LO och KF. En omprövning av delegationens sammansättning i syfte att bl. a. renodla konsumentintresset rekommenderades av konsumentverket, LO och TCO. Riksdagens revisorer, som i följd ägnat ett betydande intresse åt jordbruksprisregleringen, fann det för sin del enhälligt angeläget att man skulle kunna stämma av jordbruksprisöverenskommelserna mot det faktiska utfallet, likaså att man skulle kunna bedöma utfallet av de olika satsningarna inom överenskommelsernas ram.

Vi har hävdad att den ökade samhällsekonomiska betydelse som jordbruksprisregleringen fått, bl. a. genom inslaget av livsmedelssubventioner och speciellt stöd till vissa delar av landet, nödvändiggör en förstärkning av det allmännas inflytande i jordbruksnämnden. Den roll nämnden har fått spela i år understryker också angelägenheten av en sådan åtgärd. Alla dessa krav har emellertid avisats år efter år av den borgerliga regeringen.

Jag har för min del åtskilliga gånger hävdad att möjligheten att kunna föra en bra jordbrukspolitik i det här landet är beroende av att jordbrukspolitiken kan omfattas med förtroende – inte bara av jordbrukarna utan också av konsumenterna. De åtgärder som vi socialdemokrater i dessa sammanhang har föreslagit har bl. a. syftat till att göra det möjligt för konsumenterna och för den allmänna opinionen att bättre kunna följa och bedöma underlaget för de beslut om jordbrukspriserna som riksdagen har att fatta.

När vi nu på nytt har aktualiserat dessa frågor möter vi samma kalla hand från den borgerliga sidan som tidigare. Hur länge skall denna avoga

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

inställning till konsumentens krav på bättre möjligheter till insyn i vad som sker inom ramen för jordbruksprisregleringen få hindra dessa ur hela jordbrukspolitikens synpunkt viktiga och angelägna reformer?

Förstår inte jordbruksministern att den växande oron i konsumentledet för de snabbt stigande livsmedelspriserna kan komma att försvåra en vettig debatt om jordbrukspolitiken, om denna oro också skall hämta sin näring ur misstanken att jordbruksministern inte vill ge konsumenterna rimliga möjligheter att bedöma vad som i verkligheten sker i dessa sammanhang?

Den borgerliga regeringens ekonomiska politik har även på jordbrukspolitikens område drabbat de sämst ställda. Låginkomsttagarna och de nyetablerade jordbrukarna med stora skulder får ta smällarna. Jordbruksministern har fått uppleva att vad han karakteriserade som en ny jordbrukspolitik i 1977 års beslut i vissa avseenden kraschlandat i den ekonomiska kris som den borgerliga regeringen med sin politik försatt oss i.

Skall vi ta oss ur de här problemen, då kommer inte minst jordbruksnäringen att ha behov av förståelse för sina problem i dessa sammanhang. Jag uppmanar därför jordbruksministern: Släng nu prestigen över bord! Se sanningen i vitögat! Provocera inte längre konsumenterna genom att avvisa berättigade krav på en översyn av konsumentdelegationens ställning, en omprövning av jordbruksnämndens sammansättning och ett tillmötesgående av statsrevisorernas krav på bättre möjligheter att bedöma det faktiska utfallet av jordbruksprisöverenskommelserna!

Fru talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservation som är knuten till utskottets betänkande.

Anf. 2 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Konsumenterna av livsmedel i det här landet – och det är vi allihop – kommer att få kämpa rätt hårt under den närmaste tiden. Det beror inte bara på att priserna nästan varje halvår stiger i höjden, utan också på att det blir en dubbelverkan, när man samtidigt kraftigt sänker livsmedelssubventionerna. Detta kommer, som man sade i radion i morse, att leda till att matpriserna på 18 månader stiger med 40 %. Men, sade jordbruksministern – också i radion i morse – så länge folk köper godis och läsk, som inte är egentliga livsmedel, finns det utrymme för att dra ner matkostnaderna. Jag ifrågasätter om det finns ett utrymme för alla människor – jag tänker på ensamstående mödrar och barnfamiljer.

Betänkandet från jordbruksutskottet om reglering av priserna på jordbrukets produkter m. m., som i år har nr. 36, är ett varje år återkommande betänkande och därmed så att säga en gammal bekant. Men i år är bakgrunden till betänkandet annorlunda än någon gång tidigare sedan nuvarande system tog sin början. Parterna i förhandlingarna om priserna på jordbrukets produkter har inte kunnat enas. De har stannat vid olika ståndpunkter. Skillnaden i kronor anges i betänkandet till 520 miljoner. Jordbruksnämnden har därför lagt fram ett eget förslag, som sedan jordbruksministern helt godtagit i den proposition som ligger till grund för

det nu förevarande betänkandet från jordbruksutskottet. Jordbruksnämnden har sålunda i år fungerat som ett slags medlingsorgan. Det markerar ytterligare jordbruksnämndens stora politisk-ekonomiska roll. Därför kan det finnas anledning att se över både styrelsen för jordbruksnämnden och partsrepresentationen vid förhandlingarna om priserna på jordbrukets produkter, som alltmer kommit att bli verkliga förhandlingar.

Till själva prisregleringsförslaget föreligger inte någon motion. Det förefaller därför som om förslaget skulle bifallas av riksdagen utan ändring. Med anledning av propositionen har det avgivits endast en motion, vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1980/81:2196. Den motionen berör i sina yrkanden inte förslag till prisreglering annat än i den mån denna påverkas av livsmedelssubventionerna. I motivtexten gör vi dock vissa reflexioner också kring själva jordbruksförhandlingarna.

Vi har fyra yrkanden i vår motion 2196. Jag skall behandla yrkandena och utskottets skrivning i anslutning till dessa i den ordning de behandlas i betänkandet. I motionsyrkandena 1 och 2 ställer vi våra huvudkrav. Där krävs att riksdagen uttalar att några ytterligare sänkningar av livsmedelssubventionerna ej får ske från läget efter den 1 januari 1981 och att riksdagen hos regeringen begär ett upptrappningsprogram för livsmedelssubventionerna till en nivå där mervärdeskatten på livsmedel i sin helhet går tillbaka till konsumenterna i form av subventioner och hela momseffekten på livsmedel avskaffas. Detta är krav som vpk drivit i många år. Vi har hela tiden motsatt oss att livsmedel skall vara belagda med moms och krävt att den skall avvecklas. Avvecklingen kan ske genom att momsen helt enkelt tas bort, men det går också att ta bort momsens effekt genom att subventionerna blir lika stora som momsinkomsten. Den senare ordningen kan ha fördelar. Dessa ligger i att systemet inte behöver ändras, momsen utgår på varorna som hittills. Restitution till konsumenterna i form av subventioner kan differentieras och göra de viktigaste baslivsmedlen särskilt billiga, samtidigt som lyxkonsumtionen inte alls subventioneras. Början till en sådan differentiering finns ju redan. När de nuvarande livsmedelssubventionerna infördes innebar det att momseffekten minskades. Subventionernas nivå efter den 1 juli 1980 innebar att momsen på de s. k. baslivsmedlen då återgick till konsumenterna. Vårt krav nu är att denna situation skall eftersträvas för hela livsmedelsområdet. Vi är på det klara med att det möter svårigheter att snabbt genomföra en sådan ordning i nuvarande ekonomiska läge. Vi anser emellertid att målet måste vara det jag nyss har angett. Början måste göras med att fortsatt sänkning av livsmedelssubventionerna stoppas. Sedan bör en flerårsplan upprättas som slutar med att momseffekten på livsmedel avskaffas. Jag vill i detta sammanhang också påminna om att även andra än vi inom vpk anser att momseffekten på livsmedel skall tas bort eller i varje fall inte ökas. Enligt uppgifter i pressen för någon dag sedan har en ledande företrädare för Centerns ungdomsförbund uttalat sig för samma krav som vi nu för fram i vår motion. Vid ett bondemöte i vintras uppe i Hälsingland, där företrädare för riksdagspartierna utfrågades, hävdade man från centern att man accepterade den sänkning av livsmedelssubventionerna som man då gått

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

med på i trepartiregeringen, men sedan fick det vara stopp för ytterligare sänkning av subventionerna. Det sade man från centerhåll. Jag utgår från att centern nu följer upp denna inställning inom den nu sittande tvåpartiregeringen. Utskottet för i sin skrivning inte någon sakargumentering mot vårt yrkande i motionen. Det konstaterar bara att varken utskottet eller riksdagen har haft något att erinra mot de beslut att sänka livsmedelssubventionerna som redan fattats eller som aviserats. Jag kan vara överens med Svante Lundkvist om att det hade varit bättre om diskussionen om den sänkning av livsmedelssubventionerna som redan skett hade fått föras i samband med priserna på jordbruksprodukter. Men så har ju inte skett. Man påminner dock om att utskottet så sent som den 23 april i år funnit anledning att fästa uppmärksamheten på att produktionsutvecklingen inom vårt jordbruk under senare år naturligtvis gradvis anpassats till ett avsättningsutrymme där livsmedelssubventionerna spelar en ej obetydlig roll. Utskottet utgick därför från att man från regeringens och berörda myndigheters sida med uppmärksamhet följde utvecklingen och noggrant beaktade följderna för såväl producenter som konsumenter av vidtagna och förordade minskningar av livsmedelssubventioneringen. Det är en skrivning som jag helt kan instämma i, och den bör vara en utgångspunkt för centern att motsätta sig ytterligare sänkningar av subventionerna – som ju också kan komma att drabba jordbrukarna, vilket även Svante Lundkvist nämnde. Konsumenterna drabbas genom högre matpriser, eftersom varje sänkning av subventionerna innebär en indirekt höjning av momsen på livsmedel. Utskottet säger att yrkandena 1 och 2 i vår motion 2196 lämnas utan vidare åtgärd. Vi hävdar emellertid att åtgärder måste till, varför jag vidhåller de krav som framförts i dessa yrkanden.

I yrkandet 3 i motionen 2196 krävs att riksdagen uttalar att livsmedelssubventionerna skall vara differentierade med hänsyn till näringsmässiga kvaliteter hos livsmedlen och kunna omfatta jämväl produkter utanför jordbruksområdet, såsom fisk, grönsaker och frukt. Till detta yrkande ställer sig utskottet i sin skrivning betydligt mera positivt. Kanske beror detta delvis på att en differentiering i sig inte behöver kosta pengar. Man skriver att det ankommer på regeringen att besluta om livsmedelssubventionernas utformning. Utskottet erinrar i sin skrivning om att frågan om näringsriktig kost behandlats tidigare i utskottet. Man påminner om att riksdagen så sent som på våren 1979 på utskottets förslag uttalade sig för en mera allsidig redovisning av resultatens av pågående överväganden rörande livsmedelssubventionernas effekter på konsumtionsinriktningen m. m. Man påminner också om att det redan vid 1977 års principiella jordbrukspolitiska beslut sades att kostvanorna kunde påverkas i viss omfattning genom avvägning av livsmedelssubventionerna. I utskottsskrivningen hänvisas också till att regeringen framhållit att näringseffekterna borde beaktas vid subventionernas fastställande. Utskottet framhåller vidare att det vore bra om livsmedelsberedningen för riksdagen redovisade råd och synpunkter i dessa frågor. Man är sålunda från utskottets sida allmänt positiv till näringsmässigt differentierade livsmedelssubventioner. Däremot ger man inte något klart

svar på om man är beredd att subventionera livsmedel som produceras utanför jordbruket, såsom fisk, frukt och grönsaker. I vad det gäller yrkandet 3 i motionen 2196 är jag med det tillkännagivande som föreslås ske tills vidare nöjd, varför jag inte yrkar bifall till yrkandet 3.

I yrkandet 4 i motion 2196 hemställs att riksdagen hos regeringen begär en överarbetning av stödet till jordbruket med bibehållande av gällande jordbrukspolitiska mål, med inriktning att stödet i ökad utsträckning skall vara riktat till jordbrukare som verkligen behöver stödet. Jordbrukare med särskilt stödbehov finns bland nyetablerade, hårt skuldsatta. I utskottets svar hänvisas till att stöd redan utgår med syfte att så många jordbrukare som möjligt skall uppnå inkomstmålet. Det är naturligtvis bra att dessa särskilda insatser görs, men vet vi hur stödet till det svenska jordbruket verkligen slår? I andra sammanhang där stora penningbelopp är i rörelse försöker man göra en utvärdering av effekterna av vidtagna åtgärder. I fråga om stödet till jordbruket gör man inte någon sådan utvärdering. Jag är medveten om att en sådan utvärdering kan stöta på svårigheter, men det bör inte få hindra att man söker framkomliga vägar för att kunna göra en så invändningsfri utvärdering som det bara är möjligt. Härför krävs en översyn av det slag vi föreslagit i vår motion. Jag vidhåller därför yrkandet 4.

I betänkandet 36 från jordbruksutskottet behandlas också några motioner som väckts under den allmänna motionstiden i januari 1981. Bland dessa finns vpk-motionen nr 271, som tar upp problemen med de s. k. djurfabri- kerna. Vi kräver en översyn av förhållandena vid dessa djurfabriker. Vi begär att inriktningen skall vara att inga nya sådana anläggningar byggs och att de redan befintliga på sikt avvecklas. Dessa anläggningars produktion bör i stället förbehållas jordbruket och anknytas till detta på ett naturenligt sätt i måttligt stora anläggningar, som drivs på ett mera naturenligt sätt.

Utskottet besvarar både vår motion och den socialdemokratiska motionen nr 319 mycket utförligt och positivt. I båda motionerna tas problemen med antibiotika i djurfoder upp och de risker detta kan medföra också för människan. Man redovisar utförligt de stora mängder det här rör sig om och de åtgärder som vidtas för att bevaka de problem som denna användning av antibiotika kan medföra.

Med den positiva behandling motionen 271 fått av utskottet kan jag t. v. låta mig nöja, men det är sannolikt att vi återkommer med en ny motion kommande år och härigenom får ett uppdaterat svar på vad som fortlöpande händer på detta område.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionen 1980/81:2196, yrkandena 1, 2 och 4.

Anf. 3 EINAR LARSSON (c):

Fru talman! Mot bakgrunden av det händelseförlopp som vi detta år har fått uppleva i fråga om överläggningarna om jordbruksprisregleringen och som redan har redovisats här vill jag för utskottsmajoritetens del och för egen del uttrycka en stor tillfredsställelse över det förhållandet att vi trots allt kunnat få ett i stort sett enhälligt utskottsbetänkande.

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Jag tycker att det finns anledning att här ge producentsidan en särskild eloge därför att man – trots att man har en negativ förräntning i rörelsen, trots att man har en mycket låg arbetsersättning och trots att man har ingen eller mycket ringa social trygghet ändå har kunnat undvika stridsåtgärder. Mot bakgrund av den svåra förhandlingssitsen vill jag säga att det är mycket glädjande att vi tycks kunna anta det medlingsbud som lagts fram av jordbruksnämnden i ganska stor enighet.

Jag vet inte om man skall försöka att beskriva orsaken härtill så att man trots allt, i ett svårt ekonomiskt läge, från båda parter sida visar samhällsansvar och försöker bära de bördor som onekligen kan sägas vara aktuella för båda parter. Det vore direkt oriktigt att påstå att konsumenterna inte har bekymmer med dryga livsmedelskostnader, och det vore likaså direkt felaktigt att påstå att jordbruket har en gynnsam ställning.

I det här sammanhanget vill jag peka på det faktum som nämnts tidigare, att den som i debatten litet ensidigt lägger skuldbördan för de höga livsmedelskostnaderna på producentsidan gör sig skyldig till en mycket orättvis och felaktig bedömning. Jag vill ta mig friheten att erinra om det som vi sagt tidigare i dessa debatter: Den andel av livsmedelskostnaden som hamnar i råvaruledet i form av jordbrukarens arbetslön och täckning för kapitalkostnader vid en internationell bedömning är enormt låg. Den är exceptionellt låg i all internationell bedömning.

Jag har gjort en beräkning av hur mycket arbete konsumenten behöver utföra för att betala den biten av råvaruandelen. För svenskt vidkommande kostar ett rikligt kaloriintag per dag – t. o. m. litet för mycket – för vuxen person 32 minuter i industriarbete. Av det går 20 % till råvaruandelen – det betyder 7 minuter. Av råvaruandelen är det ungefär 20 % som skall hänvisas till jordbrukets kapitalkostnader och arbetslöner, 20 % av 7 minuter blir 1 minut och 25 sekunder. Det är alltså en mycket liten andel av konsumentens prestation som hamnar i producentledet. Därför vill jag gärna i det här sammanhanget försöka rensa debatten så att inte den misstanken uppkommer, som det annars lätt finns risk för, att hela utvecklingen för livsmedelskostnaderna beror på producenterna-jordbrukarna.

Man fortsätter ändå från socialdemokratiskt håll, i den enda del av detta betänkande som vi kommer att rösta om, att kräva en förstärkning av konsumentdelegationen. Man säger sig vilja renodla konsumentintresset. Jag vill för min del varna för att man medverkar till en ytterligare polarisering mellan två grupper. Jag tycker inte att det finns anledning att renodla två parter ståndpunkter så hårt och ställa dem mot varandra. I ett läge där råvaruandelen och producentandelen är så låga som redovisats här tycker jag inte att konsumentensida har lyckats dåligt i sina ansträngningar att värna om konsumenternas intresse.

När det gäller diskussionen om livsmedelssubventionerna är det helt klart att det skulle ha varit utomordentligt önskvärt att de hade kunnat behållas på en högre nivå. Det har inte lyckats på grund av den samhällsekonomiska situationen. Men jag vill i det läget ändå erinra om att livsmedelssubventionernas nivå i februari 1982 inte kommer att nämnvärt understiga den nivå

som var aktuell i februari 1980. Det kunde ha varit önskvärt med en högre nivå, men jag vill ändå erinra om att prutningen hittills inte har varit kraftigare än så. Jag kan gärna instämma i de funderingar Per Israelsson har, nämligen att vi på sikt skall eftersträva att hålla livsmedelssubventionerna på en nivå som i huvudsak motsvarar momsintaget från baslivsmedel. Jag tycker det är en mycket fin målsättning. Jag har inte nu några aktuella siffror – och det har inte Per Israelsson heller redovisat – som talar om hur den balansen förhåller sig just nu. Det är möjligt att livsmedelssubventionerna ligger något under den momsinkomst staten har på baslivsmedel. Jag tror emellertid inte att skillnaden är så väldigt stor, men jag vill gärna instämma i att det är en god målsättning som redovisats i vpk-motionen.

Vad gäller frågan om djurfabrikerna är det helt klart att det finns förhållanden som inte är tillfredsställande. Jag vill dock erinra om att vi i Sverige, även vid internationell bedömning, har en mycket sträng lagstiftning när det gäller djurhälsa. Jag tycker det finns anledning att erinra om det då djurfabrikerna kritiserats hårt. Det är möjligt att det finns förhållanden som på sikt inte kan accepteras i vårt land. För min del ser jag som den enda möjligheten här det förslag som vi från centerns sida i många sammanhang fört fram, nämligen att en etableringskontroll skall införas.

Jag vill, fru talman, än en gång säga att det är med stor tillfredsställelse som jag kan konstatera att i en mycket svår förhandlingsituation, i en svår ekonomisk situation, i en situation där de stora arbetarkollektiven har uppnått, låt mig säga ansvarskännande, förhandlingsresultat tycks vi i riksdagen, även om inte parterna vid överläggningarna kommit helt överens, kunna fatta ett ganska enhälligt beslut om den närmaste tidens bestämmelser för jordbrukspriserna. Med hänsyn till detta har jag inte funnit anledning att i onödan förlänga debatten.

Jag ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 4 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! Einar Larsson sade i sitt inlägg att man i den här debatten inte skulle lägga skuldbördan på producentsidan för den prisutveckling som vi har fått. Jag vill understryka att jag i mitt inlägg lade skuldbördan på den ekonomiska politiken som de borgerliga regeringarna har fört. Det är den som är huvudorsaken till att vi nu har att se fram emot detta bekymmer med prisökningar på livsmedel – prisökningar på upp till 40 % vid nästa halvårsskifte, trots de bekymmer som vissa jordbrukare ändå har. Det är där – på den förda ekonomiska politiken – skuldbördan skall läggas i första hand. Det skulle vara intressant att få veta – och det kanske jag får höra mer om när jordbruksministern håller sitt anförande – i vilken mån man tänker infria de löften som man gett moderaterna om att fullfölja denna ekonomiska politik, eller om man tänker bana väg för någon ny ekonomisk politik som kan motverka de risker som konsumenterna i dag får uppleva.

Sedan säger Einar Larsson att han mot bakgrund av utvecklingen i förhandlingarna och det som hänt sedan dess vill ge en eloge åt producentsidan för att den inte tillgripit några stridsåtgärder. Samtidigt manar han

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

konsumenterna att avstå från att vidhålla sina krav på att få bättre möjligheter till insyn i förhandlingarna och möjligheter att följa utvecklingen totalt sett. Han talar om de krav som vi socialdemokrater på konsumentsidans vägnar har rest som ett försök att åstadkomma polarisering mellan konsumenter och producenter.

Det skulle vara välgörande om Einar Larsson någon gång i stället för att uppträda som facklig företrädare för landets jordbrukare, när han nu ändå är ordförande i jordbruksutskottet, insåg att när vi talar jordbrukspolitik i riksdagen, är det för både jordbrukarna och konsumenterna som vi måste föra debatten. Om vi skall kunna föra en bra jordbrukspolitik, måste den kunna omfattas med förtroende inte bara av jordbrukarna utan också av konsumenterna. Det är därför som vi har rest de krav som utskottets borgerliga majoritet tyvärr på nytt har avvisat.

Anf. 5 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Einar Larsson säger att den ersättning som den svenske jordbrukaren får för sitt eget arbete är exceptionellt låg vid en internationell jämförelse. Det är möjligt att Einar Larsson har rätt. Men om vi skall kunna veta det och om vi skall kunna få en bättre överblick över vart pengarna tar vägen enligt dessa regleringsbestämmelser, krävs en sådan översyn som jag påyrkade i mitt första inlägg.

Sedan säger Einar Larsson att han vill varna för renodling av partsintressena vid förhandlingar, eftersom det skulle kunna leda till ytterligare polarisering. Jag tror att man med ett sådant resonemang bara döljer motsättningarna. Vi skall i stället se klart att vi har två parter: konsumenterna har intresse av låga priser, producenterna har behov av bra priser, och dessa intressen står emot varandra. Jag tror inte att det tjänar någonting till att dölja det. Jag tror att det i stället är en fördel om man renodlar parternas intressen och det var man också inne på när jordbruksfrågorna senast utreddes.

Vidare säger Einar Larsson att det av ekonomiska skäl inte varit möjligt att hålla subventionsnivån. Det har vi märkt, men vi har också märkt en mycket ryckig politik på detta område. Efter den stora konflikten och uppgörelsen på arbetsmarknaden i maj 1980 höjde man väsentligt subventionerna efter den 1 juli 1980. Redan på hösten upphävdes prisstoppet på vissa baslivsmedel, och sedan har man stegvis redan sänkt eller aviserat sänkningar av subventionerna med 1 050 milj. kr. Det är inte precis någon konsekvent linje som följs, sett i ett längre perspektiv. Var vi står i frågan behöver jag inte upprepa. Det har jag redan sagt.

Einar Larsson säger att man bör sträva efter att åtminstone hålla restitution på den moms som kommer in på vad som kallas baslivsmedel. Jag noterar att Einar Larsson har en sådan inställning. Men vår inställning är att det skall utvidgas utanför baslivsmedlen till att gälla alla näringsmässigt godtagbara livsmedel – och där skall momsen restitueras till konsumenterna.

Slutligen säger Einar Larsson att han kan tänka sig etableringskontroll för

djurfabriker. Vi anser att den kontrollen bör fungera på det sätt jag tidigare redogjort för – djurfabrikerna bör så småningom avvecklas och djurproduktionen anslutas till jordbruken i måttlig skala och skötas mer naturenligt.

Anf. 6 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Låt mig säga några ord beträffande alla de krav som reses här på översyn och utvärdering av effekterna av olika avtal. Det är naturligtvis ingen som har någonting principiellt emot detta. Vi har bara svårt att förstå dessa krav, eftersom det finns möjlighet till fullständig insyn. Det finns absolut ingenting som inte går att plocka fram, men det kräver givetvis litet möda. Men om man nu på producentsidan i förhandlingssammanhang har tillägnat sig alla dessa kunskaper och skaffat sig de utredningsmöjligheter man behöver, har jag svårt att förstå konsumentens krav på särskilt stöd – statliga åtgärder och annat – för att tillägna sig samma insyn. Jag har alltså mycket svårt att förstå på vilka punkter det är som konsumentens saknar möjligheter till insyn. Om man vill ha reda på hur den ekonomiska situationen för jordbruket ser ut, är det mycket lätt att ta reda på detta. Man kan konstatera att det inte finns något jordbruk i Sverige som visar en positiv förräntning. Det finns heller inget jordbruk som ger en arbetslön som står i rimlig proportion till jämförbara grupper. Det är alltså helt klart att det är mycket långt kvar innan vi uppnår de mål som sattes upp i 1977 års beslut. Det är emellertid också klart att vi strävar efter att successivt nå dem. Men är det bara sådana uppgifter man vill ha reda på tycker jag att det finns mycket rikligt material tillgängligt för att övertyga sig om situationen.

Vad sedan beträffar skuldbördan för våra höga levnadskostnader vill jag säga till Svante Lundkvist att jag faktiskt inte tror att regeringen har någon egen kassa där pengarna ligger och möglar. Sanningen är ju att vi alla, i olika sammanhang, kunnat tillgodogöra oss lönehöjningar. Och det påverkar i alla led de produkter vi skall köpa. Det gäller köparen-konsumenten men även producenten – vi är ju alla också konsumenter. Den produkt man skall köpa har fördyrats, men man har ju delvis själv varit med om att vålla den fördyrningen, eftersom kostnadsnivån höjts över lag. Jag kanske också får peka på det förhållandet att konsumenterna kräver ett stort sortiment bakom snart sagt varje gathörn. Och det måste också bli ganska dyrt.

Anf. 7 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! När det gäller skulden för utvecklingen av kostnaderna för våra livsmedel är den argumentation som Einar Larsson nu förde relativt ointressant. Här är det ju fråga om hela den ekonomiska politiken. Härvidlag vill jag hellre avvakta det svar som jordbruksministern kan komma att ge på min fråga, som gäller om den nya regeringen – även mot bakgrund av vad man nu ser när det gäller kostnaderna för livsmedel och annat – kommer att fullfölja den ekonomiska politik som var trepartiregeringens och som uppenbarligen lett till detta misslyckande för jordbrukspolitiken.

Einar Larsson säger att han inte har något principiellt emot översynen när det gäller konsumentdelegationen och i övrigt hur prisregleringen fungerar i

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

det här sammanhanget. Men han kan inte förstå varför detta skall vara nödvändigt, eftersom man kan konstatera att det är många jordbruk som i dag inte bär sig särskilt bra.

Är det inte ett något förenklat resonemang att – när konsumenterna begär att få en ordentlig översyn med hjälp av konsumentdelegationen och jordbruksnämnden av hur prisregleringen skall kunna fungera – säga att det väl räcker med att titta på hur läget kan vara för vissa jordbrukare? Man skall alltså nöja sig med att titta på just detta och inte få möjlighet att bedöma hur åtgärder som skall diskuteras inom prisregleringens ram kan föra utvecklingen i en annan riktning också när det gäller fördelningen jordbrukarna emellan.

Det är beklämmande att jordbruksutskottets ordförande är så nonchalant mot de krav som under ett antal år har rests från konsumentens sida för att få till stånd denna ökade insikt och därmed också ökad förståelse för vilka åtgärder som kan vara nödvändiga för att vi skall kunna bemästra en situation som har blivit mycket svår till följd av den ekonomiska politik som förts under de senare åren.

Anf. 8 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Einar Larsson säger att det finns möjligheter till fullständig insyn, men att man då får bemöda sig litet grand. Det finns material, hävdar han. Det kanske det gör, men bedömningen av materialet varierar mycket. Hur skall man när det gäller synpunkter förklara skillnaden mellan konsumentdelegationen och jordbrukarnas förhandlingsdelegation? Om man läser parternas ståndpunkter i slutet av betänkandet – och ännu mer om man läser reservationerna – har man svårt att förstå hur det går att komma fram till så olika ståndpunkter. I betänkandet sägs att det skiljer på 580 miljoner, och enligt Svante Lundkvist första inlägg här ligger jordbruksnämndens förslag, som jordbruksministern anslutit sig till, betydligt närmare konsumentdelegationens förslag än jordbrukarnas förhandlingsdelegationens.

Jag tror att man skulle kunna avpolarisera förhandlingarna om man fick en redovisning av vart pengarna tar vägen som är enklare och klarare. Jag har i flera debatter här i kammaren märkt att företrädare för utskottet ibland antytt att andra egentligen inte begriper det här med jordbruksregleringen. Det är några få som gör det – kanske Ingvar Lindström och någon till. I övrigt är det hela så krångligt att vanliga konsumenter inte fattar vart pengarna tar vägen.

Jag tror att man skulle vinna på ökad klarhet här. Det skulle också bönderna vinna på. Det kanske verkligheten är så att inte alla bönder men en del sitter mycket trångt och har en väldigt låg ersättning för sitt arbete. Det skulle framkomma vid en sådan genomlysning.

Anf. 9 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tror inte att vi vinner mycket på att fortsätta denna debatt. Låt mig bara peka på ett par motsägelser som både Per Israelsson och Svante Lundkvist gjorde sig skyldiga till.

Man kan inte hävda att detta är två mot varandra stående förhandlingsgrupper och på samma gång säga att får vi bara en liten utredning har vi avpolariserat alltsammans, och sedan förstår de varandra. Säg det till andra parter i avtalsrörelsen! Säg till SAF och LO att "vi gör en liten utredning, och sedan behöver ni inte ha motstridande intressen"! Det är inte så enkelt. Det är därför som jag inte kan ta kravet på en särskild översyn på sådant allvar som Svante Lundkvist önskar. Jag är visst inte rädd för en sådan översyn, men jag vill inte överdriva värdet av den. Möjlighet till full insyn finns redan. Jag kan inte gå med på att det skulle vara så enkelt att man bara genom att göra en särskild utredning kan få bort skillnaderna i inställning, grundsyn och värdering hos de två grupperna.

Förste vice talmannen anmälde att Svante Lundkvist och Per Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 10 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Jag vill uttrycka min tillfredsställelse över att ett enigt jordbruksutskott står bakom det förslag angående jordbruksprisregleringen som har lagts fram i regeringens proposition. Det skulle ha kunnat ge upphov till svåra motsättningar, om företrädare för olika intressen hade drivit sina ståndpunkter också här i riksdagen. Det handlingssätt som nu visas vittnar om ansvar i ett läge då, som Svante Lundkvist påpekade, riksdagen för första gången har att ta ställning till en proposition om jordbruksprisregleringen som inte baseras på ett förslag av jordbruksnämnden, som har biträttts av Lantbrukarnas förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen. Även i jordbruksnämnden föreligger reservationer. En redovisning av de båda delegationernas ståndpunkter som har lämnats visar att man har olika bedömningar av inkomstutvecklingen och hur 1977 års jordbrukspolitiska beslut bör tillämpas.

Det är också uppenbart att den ekonomiska situationen för lantbrukarna varierar starkt och att det har blivit svårare att med generella prispolitiska medel nå de jordbrukspolitiska målen. Det räntestöd som har införts inom prisutvecklingens ram är ett led i strävan att uppnå en bättre fördelning av prisjusteringen. Den oenighet som har redovisats ger vid handen att de överläggningar om nästa prisregleringsperiod som skall påbörjas redan i höst kommer att bli komplicerade.

Mot den bakgrunden finns det anledning att vidta noggrannare förberedelser än som normalt har varit fallet. Sådana förberedelser bör enligt min mening genomföras av en särskild expertgrupp och innefatta en analys av bl. a. situationen för olika lantbrukare, däribland de nyetablerade, och de

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

skiljaktigheter i bedömningarna som har kommit fram vid överläggningarna.

Vidare bör en kartläggning ske av de prispolitiska medel som kan utnyttjas för att de jordbrukspolitiska målen skall uppnås.

Syftet med dessa förberedelser bör vara att få fram en gemensam plattform för överläggningarna och därmed göra det möjligt att basera nästa riksdagsbeslut på en överenskommelse.

Jag kan konstatera att liksom tidigare har från socialdemokraterna framförts förslag till ändringar av konsumentdelegationens sammansättning. Jag anser inte att sådana ändringar skulle innebära någon fördel. Vi har ju hittills varit överens om att den medverkan vid beredningen av jordbruksnämndens förslag som skall lämnas av konsumentdelegationen och lantbrukarnas förhandlingsdelegation bör ha karaktär av överläggning. Om man genom olika åtgärder markerar partsförhållandena, är det ofrånkomligt att också ta upp till debatt frågan om karaktären av de kontakter som sker och vilken roll jordbruksnämnden skall ha.

Jag finner att det skulle vara särskilt olyckligt att i ett läge då överenskommelse inte kunnat träffas gå in och göra ändringar som enbart är ägnade att skärpa intresse motsättningarna. Det skulle innebära att en redan mycket ömtålig situation skulle bli ännu mer svårhanterlig.

Vad som nu bör vidtas är åtgärder som överbryggar motsättningarna, inte sådana som skärper dem. Det gäller över hela det samhällspolitiska fältet och inte bara i frågan om jordbruksprisreglering och livsmedelspriser. De tankar på en särskild expertgrupp som jag nu har framfört har detta positiva syfte.

Anf. 11 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! Det var med intresse jag lyssnade till inledningen av jordbruksministerns anförande. Där tyckte jag mig ana att han började närma sig en insikt om att det kanske fanns en del ogjort när det gäller att förbereda de överläggningar som skall ske mellan konsumentdelegationen och jordbrukets förhandlingsorganisation. Han talade om kartläggning och om en arbetsgrupp som skulle få se över förhållandena.

Men sedan kom han över till våra krav och på översynen av konsumentdelegationens arbete, sammansättning och resurser. Jag vill då erinra jordbruksministern om att förslaget kom från en enhällig jordbruksutredning, som var allsidigt politiskt sammansatt. Men förslaget avvisas av jordbruksministern.

Och så säger jordbruksministern: Jag anser inte att det finns något skäl att göra den här översynen. Jag tycker inte att man skall skapa motsättningar, utan man skall överbrygga motsättningar.

Hur tror jordbruksministern att det fungerar om man från konsumentens sida år efter år begär den här översynen men inte får gehör för detta krav? Man önskar – och vi önskar – t. ex. när det gäller jordbruksnämnden få till stånd den ordning som riksdagen en gång faktiskt uttalade sig för men som jordbruksministern inte har infört.

Tror jordbruksministern att det verkar som ett led i arbetet på att överbrygga motsättningar? Jag har närmast ett intryck av att det från konsumentens sida måste uppfattas som en ovilja från jordbruksministerns sida att verkligen röja ur vägen allt som kan vara *onödiga* motsättningar.

Jag delar uppfattningen att vi aldrig kommer ifrån att det här är två parter som måste diskutera mot varandra. Men det måste vara angeläget för oss att skapa ett gott underlag, så att parterna kan resonera på jämställd fot och vet vad det är man har att tala om.

Jag fick inget svar på den fråga jag ställde till jordbruksministern. Uppenbarligen är den jordbrukspolitik som vi har fått under de senaste åren ett misslyckande. Det är ju ett misslyckande när vi får en så kraftig höjning av livsmedelspriserna och när vi har bekymmer för en hel del jordbrukare.

Jag säger inte att det är jordbrukspolitiken som sådan som är orsaken till detta, utan jag säger att orsaken är regeringens ekonomiska politik. Då är det av betydande intresse att veta: Avser man från regeringens sida att fullfölja denna ekonomiska politik, och hur ser jordbruksministern på det? Är det löfte man har utfärdat till moderaterna bindande? Kan vi förutse att politiken kommer att fortsätta med den nuvarande inriktningen? Eller anser jordbruksministern att det finns andra åtgärder som på den punkten vore önskvärda för att bryta den trend i utvecklingen som vi nu kan konstatera?

Anf. 12 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jordbruksministern säger att man i höst skall ta upp överläggningar om en ny regleringsperiod. Det lyckades man komma överens om. Därför har man nu ett provisorium för ett år. Man menar att om saken ses i det perspektivet, så framstår motsättningarna som mindre. Men skall man se det i ett perspektiv på tre år, då blir motsättningarna hårda. Det gick alltså inte.

Nu säger jordbruksministern att man skall förbereda sig inför förhandlingarna i höst genom att låta en expertgrupp arbeta fram till dess. På det sättet får parterna en plattform att stå på och utgångsläget vid förhandlingarna blir bättre. Det kan i och för sig vara bra. Men man kan inte gömma motsättningarna – de finns där i alla fall. Redan från början måste man ha klart för sig att det förekommer olika uppfattningar. Det är precis som när en fastighetsägare och en hyresgästförening resonerar om hyrorna. De har olika intressen. Den som äger fastigheten vill ha högre hyra, och den som bor där vill ha lägre hyra. Så är det också i det här fallet. Det finns ingen anledning att beslöja detta faktum. Däremot finns det anledning att ta fram ett så gott och så invändningsfritt underlag som möjligt.

Matpriserna berör ju varje enskild människa. Därför finns det anledning att också utåt på ett begripligt sätt redovisa vart pengarna tar vägen, och det har jag framhållit flera gånger tidigare. Jag tror inte att det behöver bli några nya konstruerade motsättningar därför att man renodlar parternas ståndpunkt vid förhandlingarna om priserna på jordbrukets produkter. Jordbruksministern säger att de bör ha karaktären av överläggningar. Det tolkar jag så,

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

att han menar att det som sker i jordbruksnämnden är en rådgivande överläggning och inte verkliga förhandlingar. Som jag ser det har utvecklingen mer och mer gått därhän att det har blivit verkliga förhandlingar. Jordbruksnämndens roll ekonomiskt-politiskt är stor, som jag redan har sagt. Därför finns det anledning att undersöka hur det här fungerar. Framför allt gäller det att för konsumenterna och allmänheten försöka klara ut vart matpengarna tar vägen. Kanske behöver en ny Jonssons limpa konstrueras, med litet fler detaljer än som finns i den limpa som har redovisats tidigare.

Anf. 13 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Bara några ord till Svante Lundkvist som undrar varför jag inte följer det beslut som riksdagen egentligen har fattat när det gäller sammansättningen. Jag förstår att herr Lundkvist syftar på propositionen 1976. Då är det intressant att få ett svar på frågan: Varför genomförde inte Svante Lundkvist i egenskap av jordbruksminister i den socialdemokratiska regeringen den här förändringen redan den 1 juli 1976? Det hade han ju möjlighet att göra, och det hade varit konsekvent. Men se det gjorde han inte. Kanske var det så att man kom till insikt om problemen med balansen i nämnden – inte vet jag. Jag bara konstaterar att möjligheten hade funnits.

När det sedan gäller den ekonomiska politikens inriktning, så har ju regeringen för kort tid sedan avgivit sin regeringsförklaring. I början av nästa vecka skall här föras en stor debatt om den ekonomiska politiken. Då får vi väl ta upp den här frågan, om det nu är så att herr Lundkvist menar att den skall diskuteras nu.

Anf. 14 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! I en riksdagsdebatt vären 1976 av ungefär samma karaktär som dagens meddelade jag på den socialdemokratiska regeringens vägnar att det var regeringens avsikt att göra denna förändring av jordbruksnämnden. Det är helt riktigt att det inte skedde den 1 juli, då vi först ville diskutera saken med berörda parter. Vi kunde ju i det läget inte veta att vi skulle få en borgerlig regering med en jordbruksminister som efter valet 1976 icke ville verkställa detta riksdagens beslut. Hade vi känt till att det skulle gå så, då hade vi skyndat oss att försöka klara de överläggningar som vi tyckte vi var skyldiga parterna att föra innan vi tog beslutet.

När nu jordbruksministern börjar se de konsekvenser som exempelvis jordbruksnämndens nuvarande sammansättning kan få för diskussionerna om livsmedelspriserna mellan parterna, så bör han väl också inse att det är lämpligt att börja fundera över om nämnden, när den fungerar som medlingskommission, skall ha nuvarande sammansättning. Jag kan inte finna att det är lyckligt att medlingskommissionen får reservationer från två parter i själva nämnden.

Jordbruksministern undviker att ge svar på min fråga beträffande den ekonomiska politiken. Jag utgår ifrån att han tillstår att de stora prishöj-

ningarna och bekymren för de nyctablerade jordbrukarnas räntekostnader innebär ett misslyckande för regeringens ekonomiska politik på jordbrukets område.

Låt mig ställa ytterligare en fråga till jordbruksministern: Hade det ändå inte varit välbetänkt att tillmötesgå den socialdemokratiska motionen, som gick ut på att vi skulle diskutera subventioner och jordbrukspriser i ett sammanhang? Varför var det så angeläget att först sänka livsmedelssubventionerna och därefter diskutera jordbrukspriserna? Tycker verkligen jordbruksministern att det var att hantera denna fråga på rätt sätt?

Anf. 15 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Låt mig konstatera att det föreligger en ganska betydande samstämmighet mellan regeringens och socialdemokraternas syn även i fråga om livsmedelssubventionerna. Jag har tagit del av socialdemokraternas särskilda yttrande och noterat att ni vill åstadkomma en något försiktigare nedtrappning av livsmedelssubventionerna än vad regeringen har föreslagit. Det betyder i och för sig att ni principiellt godtar åtgärden.

Jag vill också erinra om att livsmedelssubventionerna, efter det att det beslutade sparprogrammet är genomfört, ändå kommer att uppgå till ca 3,3 miljarder kronor. Det hade ju varit fullt möjligt för socialdemokraterna att med anledning av prisregleringspropositionen upprepa sitt krav på nya och större subventioner eller, rättare sagt, en inte fullt så stark nedtrappning. Men det gjorde man inte. Därav har jag dragit slutsatsen, precis som det har beskrivits av en socialdemokrat i en tidning, att man i det nuvarande ekonomiska läget naturligtvis övervägde om man skulle föreslå ytterligare 500 milj. kr. i livsmedelssubventioner. Dessa pengar måste i så fall lånas utomlands och tas igen över skattsedeln. Om jag förstod debattartikeln rätt, så drog man slutsatsen att det i och för sig hade varit en riktig åtgärd, men att det inte var ekonomiskt möjligt att vidta den. Det är också så som regeringen har diskuterat när det nu gäller att dra ner budgetunderskottet, minska upplåningen av pengar och snabbt komma in i en bätte ekonomisk situation. Men jag vill gärna säga att jag, efter den nedtrappning som kommer att ha skett när detta program är färdigt, anser att resterande del av livsmedelssubventionerna i stort sett bör ligga kvar.

Förste vice talmannen anmälde att Svante Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 16 GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! De senaste årens diskussioner kring priset på våra livsmedel som produceras av råvaror från jordbruket har mycket rört sig om inkomstmålet, dvs. jordbrukarnas inkomster och den ekonomiska och sociala standard som de borde garanteras vid prissättningen på livsmedel. Så har också varit fallet när det har gällt det avtal med grunder för de närmaste årens prissförhandlingar som vi i dag skall godkänna.

Jordbrukarnas villkor är mycket olika beroende på dels storleken på

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

jordbruksföretaget, dels under vilka klimatbetingelser som företaget drivs. De senaste årens utveckling mot allt fler specialiserade företag och mot att fler och fler sköter jordbruket på deltid har ytterligare accentuerat svårigheterna att träffa överenskommelser som av jordbrukarna upplevs som rättvisa. Konsumenterna har också gett uttryck för sitt missnöje – det kan vi dagligen läsa i tidningarna.

I över hälften av jordbrukarhushållen är i dag inkomsterna från tjänst eller rörelse utanför jordbruket högre än inkomsterna från jordbruket. Det tolkas av den ena parten så, att jordbruket ger för dåliga inkomster. Men av den andra parten tolkas det så, att jordbrukarna förutom jordbruksdriften har både tid och möjlighet att skaffa sig andra inkomster.

Det finns inte anledning att här ta upp denna och andra stötestenar i prissförhandlingarna. Jag ville med detta bara visa att det under det senaste decenniet har pågått en kraftig omstrukturering och rationalisering av det svenska jordbruket. Detta måste på sikt få lov att påverka prisöverenskommelserna.

Det mest näraliggande problemet för dagens svenska jordbruk är emellertid den i snabb takt ökande inflationen, som på grund av det inflationsskydd som är inbyggt i det nya avtalet kommer att medföra mycket snabbt stigande livsmedelspriser. De halvårsvisa ökningarna kommer under de närmaste åren att spås på med sänkningar av subventionsbeloppen och ökade marginaler för handeln, som vill kompensera sig för inflationen. Sveriges konsumenter kommer därför inom det närmaste året att få uppleva prisökningar på maten som slår mycket hårt, om inte lönerna samtidigt stiger.

Det finns i det här sammanhanget en intressant jämförelse, som ingen av de föregående talarna har tagit upp. Medan priserna på de subventionerade baslivsmedlen under 1980 höjdes med 15,6 %, har de under endast tre månader 1981 höjts med 10,9 %. Detta belopp kan jämföras med vårt totala prisindex på dagligvaror, som bara har höjts med 5 %. Vi kan alltså komma i en situation där det, på grund av sänkta eller åtminstone stabila priser på många andra konsumtionsvaror, inte blir någon ökning av lönerna medan priserna på livsmedel, speciellt då priserna på de livsmedel som vi varje dag måste inhandla, höjs enormt. Det är naturligtvis detta som gör att vi – som i morgonens radiodiskussion om livsmedelspriser – möter många konsumenter som är mycket förfärad över den prisökning som äger rum på livsmedel. Den är ju oerhört mycket större än prisökningen på många andra varor. Jag tycker inte att man kan bortförklara detta genom att säga att prisökningarna på jordbruksprodukter utgör en så liten del av lönen från arbete och att jordbrukarnas löner är en så liten del av priset. Vi måste se detta så som det upplevs av den vanlige konsumenten.

Det är inget tvivel om att det kommer att bli ett köpmotstånd från konsumenternas sida, och då anmäler sig med en gång frågan: Vad skall vi göra om vi får starkt ökade överskott av livsmedel, som kanske måste lagras på grund av att det är färskvaror – t. ex. i fryshus, vilket är mycket dyrbart – eller som måste exporteras, med stora förluster. Kommer detta att drabba

konsumenterna och kanske också producentkollektivet?

Jag skulle vilja fråga jordbruksministern, även om han nu inte är i kammaren: Vad överväger jordbruksministern att göra åt det förhållandet att vi nu får ständigt stigande överskott på färskvaror av livsmedel, som egentligen är väldigt viktiga varor för oss men som konsumenterna inte kommer att ha råd att köpa?

Man kan inte bara, som skedde vid den senaste jordbruksdebatten här i riksdagen, säga att så länge konsumenterna har råd att köpa stereoapparater har de också råd att köpa livsmedel. Då gör man sig skyldig till den stora missuppfattningen att alla konsumenter skulle ha samma köputrymme. Det har de inte. Det är främst låginkomsttagarna och barnfamiljerna som har en besvärlig situation just när det gäller baslivsmedel och även andra livsmedel. Det är dem och deras situation som vi måste tänka på.

Man har tidigare mycket diskuterat inkomst målet, men jag tror att både för jordbrukssidan och för konsumentensida blir produktions målet en stor fråga att diskutera i de närmaste prispförhandlingarna. Hur skall vi kunna klara den svenska livsmedelssituationen, med ständigt stigande överskott framöver? Hur skall vi få bort dessa överskott om vi inte har råd att inhandla dem?

Jag har själv varit med om att försöka få till stånd en balanserad produktion på äggmarknaden. Vi har lyckats till en del, genom att dels pressa priserna, dels gå ut med kostinformation till konsumenterna och dels med producenterna få ett avtal om en begränsad produktion. Men det är bara på det området som man har lyckats med detta. Och det var mycket kärt att komma fram till detta avtal om en begränsad produktion. Man hade mycket stora överskott under flera år innan vi kom fram till en sådan ordning.

Därför tycker jag att det är mycket angeläget att av jordbruksministern få besked om vad han överväger att göra för att lösa denna besvärliga ekvation, som gäller vad vi producerar och vad vi konsumerar.

I jordbruksutskottets betänkande behandlas en hel del andra frågor, som ingen av de tidigare talarna har tagit upp i någon större utsträckning. Men man bör understryka att, det i propositionen och utskottets betänkande framhålls att stödet till jordbruket i norra Sverige nu kommer att ökas, så att detta jordbruk inte drabbas av inflationen i större utsträckning än i andra delar av landet.

Det bör också konstateras att man nu tillåter att produktionen av svenskt socker ökar, därför att man tillåter en större sockerbetsareal, trots att vi har en i stort oförändrad konsumtion. Det kommer alltså att innebära minskad import av socker bl. a. från u-länderna under det närmaste året. Detta att ha en viss import av socker från u-länderna var annars ett mål som vi tidigare hade satt upp i biståndspolitiken. Men det kommer vi alltså nu att slopa i största utsträckning.

Vi kommer dessutom som konsumenter att få känna av prisökningar på grund av det ändrade systemet för utjämning av råvarukostnader för industrin som vi beslutar om i och med behandlingen av detta betänkande. Det har tidigare utgått en viss ersättning till industrin för att den fått köpa

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

råvaror i Sverige till högre priser än den behövt betala om råvarorna köpts på världsmarknaden. Detta har man finansierat genom att lägga avgifter på så oviktiga livsmedel som choklad, sockervaror, starköl och kex. Nu kommer sådana avgifter att läggas även på baslivsmedel, och vi kan alltså förvänta oss att också detta får en viss inverkan på priserna.

Sedan har vi frågan om hur livsmedelssubventionerna kommer att utformas i framtiden. Vi vet att subventionerna skall sänkas och att priserna kommer att öka kraftigt på alla varor. Därför är det viktigt hur man kommer att fördela subventionerna och på vilket sätt de kommer att minska. Det är angeläget att vissa baslivsmedel skyddas mer än andra. Jag vill gärna i detta sammanhang påpeka att man hittills inte helt har följt de näringsmässiga rekommendationerna från t. ex. livsmedelsverket och socialstyrelsen, men jag hoppas att det vid den framtida behandlingen av dessa frågor kommer att tas hänsyn till vad som anförts i dessa rekommendationer.

Jag vill också peka på att jordbruksutskottet har uttalat att den livsmedelsberedning som har arbetat ett par år under jordbruksministerns ordförandeskap inte har släppt ifrån sig så mycket av sina kunskaper till allmänheten eller till riksdagen. Egentligen var det ju meningen att livsmedelsberedningen skulle arbeta för att få en anpassning av jordbruksproduktionen och prispolitiken till de rekommendationer som avgivits av våra näringsexperter. Jordbruksutskottet har i betänkandet nu uttalat, att man vill veta litet mera om vilka slutsatser livsmedelsberedningen har kommit fram till. Livsmedelsberedningen skulle vara ett rådgivande organ för regeringen, och det vore därför intressant att få veta vilka intryck jordbruksministern har tagit av vad som kommit fram vid livsmedelsberedningens sammanträden. I betänkandet ber man bara rätt försynt om en redovisning.

I betänkandet finns också ett avnitt som handlar om de ofta diskuterade produktionsavgifterna eller, som det nu heter, de differentierade pristilläggen och vilken verkan de har. Egentligen skulle man tillämpa differentierade pristillägg när det fanns pristryckande överskott, men genom det beslut som nu har fattats har man fått differentierade pristillägg utan någon anteckning om att de skall upphöra vid de tillfällen då pristryckande överskott inte föreligger. Det är faktiskt så att även om vi har överskott, så är dessa inte alltid pristryckande. Därför håller parterna i prisförhandlingarna på med att utforma ett nytt gränsskyddssystem, så att vi kan se till att när vi har överskott på marknaden kommer dessa att pressa priserna. Under de senaste åren har det faktiskt varit så att det vid flera tillfällen förelegat överskott på varor, men priserna har trots det legat mycket högt. Detta är naturligtvis en följd av att vi har ett gränsskydd i Sverige och att jordbruket och dess industri inte så mycket känner av konkurrenstrycket från andra producenter. Vi i konsumentdelegationen tycker att det är mycket viktigt att få till stånd ett gränsskyddssystem som motverkar att man sätter onödigt höga priser vid de tillfällen när det finns överskott och när man alltså borde sänka priserna för att få avsättning för sina varor. Den här frågan är inte slutgiltigt avgjord, men den kommer att avgöras inom den närmaste veckan, och jag hoppas att det

också på det området skall kunna fattas ett beslut som leder till sänkta priser för konsumenterna.

Jordbruksutskottet har i sitt betänkande 36 också tagit upp flera motioner som handlar om de metoder man använder inom jordbruksproduktionen, speciellt inom animalieproduktionen. Det har kommit många signaler om att man skulle använda metoder som var olämpliga ur djurskyddssynpunkt och kanske på sikt också riskabla för konsumenterna. Även om man hittills inte har kunnat bevisa detta, tycker jag det är viktigt att jordbruksutskottet nu har gjort ett uttalande om att man verkligen vill understödja all den forskning och utveckling som sker för att få produktionsmetoder som är biologiskt riktiga och som inte heller för dem som skall konsumera livsmedlen kan innebära någon fara. Men jag vill gärna understryka att man inte får rikta denna uppmaning enbart till de s. k. storproducenterna, till djurfabrikerna. Det är inte bara storleksordningen på produktionen som är viktig. Man måste faktiskt ha bra produktionsmetoder även när man har 2 500 svin och inte bara när man har 3 000 svin. Detsamma gäller hönsen – det kan inte vara antalet höns som är avgörande, utan det avgörande måste vara i vilken form man driver sin produktion. Det är riktigt att det kanske har varit de stora produktionsenheterna som drivit fram dessa metoder, men det hindrar inte att man hos småproducenter ibland använder samma metoder som hos storproducenterna. Därför hälsar jag med tillfredsställelse att utskottet här har gjort uttalanden som visar att man är angelägen om att få en bättre utveckling. Utskottet understryker "det angelägna i att fortsatta ansträngningar görs för att närmare belysa effekterna av antibiotikaanvändningen inom animalieproduktionen och för att komma till rätta med dess negativa verkningar". Utskottet anser vidare att den verksamhet som f. n. pågår på många håll inom myndigheterna skall kunna tillgodose de syften som i flera motioner har anförts i dessa frågor.

Jag tycker det är mycket bra att det har kunnat bli ett sådant uttalande från utskottets sida. Jag hoppas verkligen att producenterna också skall hörsamma denna uppmaning.

Med detta, fru talman, vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 36. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 17 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Med hänsyn till att debatten om detta jordbruksärende nu har pågått ganska länge och att kammaren i dag vill sluta i ungefär den tid som man har tänkt skall jag hålla ett något kortare och kanske litet annorlunda anförande än jag hade avsett.

Det är att märka att när vi nu för första gången behandlar en prisöverenskommelse som inte har föregåtts av en uppgörelse mellan de förhandlande parterna, skulle man mycket väl kunna tänka sig att det skulle ha lett fram till en svårare handläggning i jordbruksutskottet än vad som brukar vara fallet. Det skulle kanske också ha kunnat ge anledning till en lång och litet mer bitsk debatt i kammaren. Så har inte heller varit fallet. Man kan

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pris-
erna på jordbruks-
produkter, m. m.*

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

konstatera att det helt enkelt är på det sättet att jordbruksutskottet på väsentliga punkter är enigt. Den reservation som socialdemokraterna har fogat vid betänkandet innehåller samma saker som man brukar anföra i reservationer. Bilden är på den punkten ingalunda oförändrad.

Mot denna bakgrund, fru talman, var det kanske bara på en enda punkt, nämligen där Svante Lundkvist talar om den kalla handens politik gentemot konsumenterna, som man avvek från den hovsamma ton som debattörerna tidigare här har använt i debatten.

Jag vet uppriktigt sagt inte vad Svante Lundkvist tänkte på då han talade om de borgerliga partiernas kalla hand mot konsumenterna. Det kan rimligen inte ha varit den förhållandevis lilla del i reservationen som handlar om ökat konsumentinflytande vid prisförhandlingarna. Det är i och för sig fullt legitimt att ha den synpunkten, men den måste då också syfta till någonting. Den måste rimligen syfta till att ökat konsumentinflytande skulle ge anledning till sådana förhandlingar att vi finge lägre priser på livsmedel. Även om det nu vore på det sättet att en sådan här reservation någon gång har haft fog för sig – jag är mycket osäker på det – har den under årens lopp fått mindre fog för sig. Medan vi i modern tid inte har haft jordbruksföretag som går i konkurs – det har i varje fall varit utomordentligt ovanligt – så har vi det nu. Och det ger vid handen att det knappast kan ha varit så, att jordbrukets förhandlare har varit så utomordentligt framgångsrika att det finns fog för att med den motivering som jag nyss nämnde driva tanken om ökat konsumentinflytande. Jag förstår alltså inte riktigt vad uttrycket om den kalla handens politik syftade på, Svante Lundkvist.

I reservationen tar man också upp den skrivning från riksdagens revisorer förra året som berörde två saker, nämligen ökad målstyrning av jordbruksprisregleringen och frågan om bättre möjligheter att stämma av jordbruksöverenskommelserna mot det faktiska utfallet. Revisorerna pekade i det sammanhanget på "avsaknaden av specifika mått på ekonomisk och social standard för jordbrukare", som det står. Jag vill ställa frågan, om vi över huvud taget har något sådant specifikt mått på vad som är social standard på en viss nivå för *någon* inkomstgrupp. Naturligtvis har vi inte det. Det är därför som man tidigare när man talat om jordbrukets inkomster har sagt att utövarna av jordbruk bör ha en inkomstnivå jämförbar med andra grupper. Tidigare talade man om industriarbetare osv. Det måste väl ändå vara på det sättet att det inte finns något sådant mått. Följaktligen uttrycker man sig i relativa termer, gör jämförelser med andra grupper osv. För den skull tycker jag att den del av reservationen som tar upp de här frågorna inte är särskilt intressant.

Däremot finns det, fru talman, anledning att uppehålla sig litet vid jordbrukarkårens sammansättning. Den är utomordentligt heterogen. Således är den sammansatt av både yngre och äldre brukare, av små och stora brukare. Därutöver driver jordbrukarna sin näring under utomordentligt olika klimatiska förutsättningar – förutsättningarna att driva jordbruk är alltså ganska olika. Det skulle snabbt kunna föra tanken till att detta ger anledning till utomordentligt stora olikheter i fråga om brukarnas inkomster

– och det gör det också inom vissa gränser – men att märka är att det just nu ger precis samma inkomstbild för alla brukare. Man har inte en kalkyl som får täckning vare sig i det stora eller i det lilla företaget, vare sig hos den som är ung eller hos den som är gammal, vare sig brukaren bor i norr eller i söder. Detta ger mig anledning att säga att vi står inför en svår jordbruksekonomisk kris. Det kan då knappast – om jag återgår till den delen av den socialdemokratiska reservationen – ge något gott stöd för tanken att vi nu måste se till att konsumentinflytandet förstärks. Det har egentligen inte så mycket med saken att göra, utan det är helt enkelt på det sättet att det möjligen skulle kunna föra fram till en bättre förståelse för jordbrukets situation, så för den skull kan det ligga någonting i det. Men jag är inte säker på att det är det som Svante Lundkvist och de övriga socialdemokraterna har avsett när de har tagit upp de här frågorna.

Jag vill bara helt kort peka på att det ändå måste förhålla sig på det sättet att det inte gäller olika förutsättningar, beroende på om man inom jordbruket har en högre eller en lägre andel eget kapital i företaget. Båda företagsformerna – både den med hög och den med låg andel eget kapital – måste ju ha förräntning på kapitalet. Det är möjligen den inte helt ointressanta skillnaden att den som har en något högre andel eget kapital kan ha större elasticitet i sitt företag, vilket betyder att han kanske inte "kursar" det vare sig första eller andra året som han inte får någon utdelning på sitt kapital – det leder dock på sikt till samma resultat. För den med hög andel lånat kapital kan det leda till att konkursen i företaget kommer mycket snabbare. Det är den skillnaden.

Vad saken ytterst gällde var att man skulle rikta sig mot dem som hade det största behovet. Det låter så utomordentligt bra, men det verkade precis som om man inte hade minsta kläm på att varje företag måste ha en ekonomisk kalkyl och en täckning för kapitalet, alldeles oberoende av på vilket sätt detta har anskaffats.

Jag vill, fru talman, inte förlänga debatten, utan nu sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 18 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! Jag skall inte heller förlänga debatten. Men jag måste få säga att det är djupt tragiskt när man hör Arne Andersson i Ljung förklara att han inte begriper vad vi menar när vi talar om den kalla handen i detta sammanhang. Det gäller utskottsmajoritetens yrkande om avslag på våra krav om en översyn av konsumentdelegationen inom jordbruksnämnden och över huvud taget en översyn av de här organens sätt att fungera.

Arne Anderssons motiv är att utvecklingen inom jordbruket nu har blivit så mycket sämre för jordbrukarna än vad den var förut. Utvecklingen har blivit så mycket sämre också för konsumenterna. Självfallet är det lika angeläget, om inte mer angeläget, att vi nu får översynen till stånd, så att vi verkligen i ett pressat och besvärligt läge kan få det underlag för diskussionerna som skulle ge bästa möjliga förutsättningar att komma till rättvisa lösningar.

Det är inte på det sättet att man, så fort man talar om att konsumenterna skall få möjlighet till insyn och annat, är ute efter jordbrukarna. Det föder ju misstanken att jordbrukarna skulle ha någonting att dölja, när man är så rädd för att ge konsumenterna den här möjligheten. Nej, Arne Andersson, vill man verkligen jordbruksnäringens väl och vill man acceptera att det är två parter som skall försöka samsas i det här sammanhanget, då skall man tillmötesgå de krav som vi sedan fyra år tillbaka har rest när det gäller den här översynen, den här regleringen och de funktioner som skall finnas.

Anf. 19 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Ja, det är möjligt att det var tragiskt för Svante Lundkvist att höra att jag inte förstod det här. Jag sade dessutom att det var fullt legitimt att ha den uppfattningen. Men jag pekade på att om det hade funnits fog för uppfattningen, så skulle vi möjligen ha haft eller i varje fall trots oss ha en bättre lönsamhet inom jordbruket än vi har nu.

Jag menade, och det står jag fast vid, att det finns ändå inget skäl att driva frågan med sådan intensitet, när vi nu har så klara bevis för att jordbruket inte har någon lönsamhet att hugga in på. Det är fullt möjligt att det skulle, som jag sade, öka förståelsen för jordbrukets problem.

Vi tycker att de krav på förändring som ni driver f. n. drivs för förändringens egen skull. Därför har dessa krav inte heller i år kunnat biträdas av utskottsmajoriteten, och jag kan inte tänka mig att kammaren kommer att göra på annorlunda sätt.

Anf. 20 SVANTE LUNDKVIST (s) replik:

Fru talman! Jag skall bara konstatera att Arne Andersson i Ljung inte fattar vad det är fråga om.

Anf. 21 GUDRUN SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Motion 1980/81:319 med Hagar Normark och mig som undertecknare, som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 36, speglar något av den oro som vi känner över de risker som kan uppstå vid användandet av antibiotika i fodret till våra slaktdjur. Vi vet att vi inte är ensamma om att hysa den här oron.

Frågan har ju tidigare varit uppe till behandling här i riksdagen. Men vi har även sett många varningstecken belysta i tidningsartiklar. Flera vetenskapsmän har också tagit upp denna utveckling i vårt land.

De svenska slaktdjuren får tre gånger mer antibiotika i dag än i början av 1970-talet. Av en beräkning framgår att man nu ger dem 30 ton per år. Det finns uppgifter som säger att antibiotikatilldelningen är lika omfattande för svenska djur som för befolkningen.

Låg dosen för djur gör att de växer snabbare. Högdosen används mest när man har små utrymmen för djuren, t. ex. vid massuppfödning av grisar, då det finns stora risker för att smittosamma sjukdomar kan spridas bland djuren. Sammanlagt får alltså svenska slaktdjur 30 ton antibiotika per år. De får 11,7 ton för att de skall växa fortare och 8,5 ton för att de inte skall bli

sjuka, medan 10.7 ton skrivs ut för att bota sjuka djur. Siffrorna gäller år 1979.

En fördel med antibiotikaanvändningen är att djuren växer fortare och att uppfostringen blir mer lönsam. Nackdelarna, som vi ser det, är att allt fler som arbetar med djurhållning och foderfabrikation numera drabbas av allergier. Det kan också bli problem för dem som arbetar med antibiotika om de själva får en sjukdom där medlet skulle behöva användas.

En annan risk som vi har påtalat i vår motion gäller de stickprov som tas av de slaktade djuren. Dessa prover tas av veterinärer. Djurkropparna hinner passera ut i handeln utan att något händer, och då kan man ifrågasätta värdet av sådana prover.

Livsmedelsverket är mycket kritiskt mot antibiotikabruket i djurstallarna, särskilt mot användningen av medlet för att uppnå snabbare tillväxt.

Utskottet skriver att man har full förståelse för de krav vi framställt i vår motion, och att våra livsmedel bör vara befriade från främmande ämnen. Helt naturligt hade vi som motionärer varit mer tillfredsställda om vi fått se att utskottet tillstyrkt direkta åtgärder för att få bort dessa risker. Men vi anser i alla fall att den här frågan har fallit framåt genom våra krav. Vi ser nu att t. o. m. utskottets ordförande erkänner att man använder antibiotika. I en debatt här i kammaren 1976 sade ordföranden: "Antibiotika i foder används inte i Sverige. Antibiotika används efter veterinärrecept vid sjukdomsbehandling av djur." Nu tror jag i alla fall att både ordförande och utskott har fått insikt i att bruket av antibiotika f. n. är vanligt förekommande.

Även om många kanske tror att vår nuvarande jordbruksminister har varit oss behjälplig att skriva den här motionen vill jag citera hans ord som står precis i samklang med de krav vi ställt i vår motion. I en tidningsartikel den 31 januari 1981 sade jordbruksministern bl. a.:

"Bruket av antibiotika i svenska djurstallar måste minskas. Vi kan inte acceptera att dålig miljö och bristande hygien uppvägs med medicinering. ---"

Han fortsätter i intervjun: "Vi måste syfta till att minska användningen av antibiotika. Det kan vi göra genom att förbättra miljön i djurstallarna, genom att satsa mer på hållbarhet, genom att minska intensiteten i produktionen och genom att sätta klara gränser för preparatanvändningen."

Jordbruksministern känner tydligen samma oro som vi motionärer. F. n. är vi tillfredsställda med att utskottet har sagt att man beaktar de här frågorna. Vi ställer samma krav att vi också i fortsättningen får följa utvecklingen.

Jag vill gärna sluta mitt anförande med några ord som jag också har lånat – jag har lånat dem av Grethe Lundblad: Vi behöver inte bara en jordbrukspolitik – vi behöver också en bra konsumentpolitik, där konsumenterna inte behöver oroas av utvecklingen i framtiden.

I detta anförande instämde Hagar Normark (s).

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Fredagen den
5 juni 1981

*Reglering av pri-
serna på jord-
bruksprodukter,
m. m.*

Anf. 22 STIG ALFTIN (s):

Fru talman! I motion 384 har vi motionärer tagit upp frågor som berör utformningen av jordbrukspolitiken ur bl. a. folkhälsosynpunkt. Det gäller sambandet mellan kosthåll och folkhälsa, betydelsen av motion och lagad näringsriktig kost. Vidare tas livsmedelssubventionernas betydelse upp ur olika aspekter.

Vi anser det angeläget att få till stånd ett fördjupat studium på de här områdena. Därför har vi begärt att en utredning skall få i uppdrag att granska sambandet mellan kosthåll, folkhälsa och de effekter som bl. a. statliga åtgärder har på livsmedelskonsumtionens fördelning och inriktning.

Utskottet har gjort en omfattande redovisning i betänkandet, där man understryker tidigare ställningstaganden. Man framhåller bl. a. att det gentemot konsumenterna behövs en kostupplysning från samhällets sida som är fri från kommersiella inslag och präglad av allsidighet. Man erinrar om att utskottet tidigare uttalat att det behövs en mer allsidig redovisning av pågående överväganden rörande livsmedelssubventionernas effekter på konsumtionsinriktningen.

Jordbruksutskottet gjorde ett uttalande i anslutning till förra årets behandling av motioner. Enligt utskottets mening är det särskilt angeläget att man inom ramen för de fortsatta övervägandena i detta ämne beaktar vilka medel som kan användas för att styra konsumtionen med hänsyn till bl. a. kost- och näringsaspekter. Det framstår som naturligt att en högre grad av samstämmighet eftersträvas mellan de olika statliga insatserna, som direkt eller indirekt påverkar konsumtion och produktion av jordbruksprodukter.

Utskottet hänvisar vidare till den av regeringen 1978 tillsatta beredningen för livsmedels- och näringsfrågor, livsmedelsberedningen. I beredningen behandlas frågor som berör hela livsmedels- och näringsområdet, inkl. livsmedelssubventionerna.

Man skall vara klar över att livsmedelsberedningen är ett rådgivande och informerande beredningsorgan åt regeringen och att den arbetar informellt. Beredningen fattar inte några beslut och utfärdar inte heller några direktiv eller råd i kost- och näringsfrågor. Med andra ord – det kommer inte ut någonting som konsumenterna och allmänheten direkt kan ta del av.

Nu går emellertid utskottet vår motion till mötes i det avseendet, att utskottet uttalar att livsmedelsberedningens arbete genom regeringens försorg skall delges riksdagen och att vad utskottet anfört med anledning av bl. a. vår motion bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi har inte fått vårt krav på en utredning tillgodosett. Utskottet har emellertid gått oss motionärer till mötes genom att riksdagen nu får en redovisning av livsmedelsberedningens arbete på de områden som vi tagit upp i vår motion. Vår motion har alltså fått en positiv behandling av utskottet.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till jordbruksutskottets betänkande nr 36.

Anf. 23 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! Nu tillämpade grunder för reglering av priset på vissa jordbruksprodukter godkändes av riksdagen år 1978, att gälla t. o. m. den 30 juni 1981. Utgångspunkten är riksdagens beslut i anledning av propositionen 1977/78:19 om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken. I regeringens uppdrag den 25 september 1980 till statens jordbruksnämnd förutsätts att samma utgångspunkt skulle gälla vid förhandlingarna inför ny avtalsperiod mellan lantbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation.

Det har visat sig råda stora motsättningar. Det är kring principerna för kostnadskompensationen och systemet för inkomstföljsamheten som motsättningarna synes vara störst. För jordbruksnämndens del blev resultatet att endast förslag om ettårig regleringsperiod kunde föreläggas regeringen.

Det bör dock betonas att båda delegationerna för denna period accepterat i huvudsak oförändrade principer beträffande kostnadskompensationen till såväl jordbruket som förädlingsindustrin. Vad man inte kunnat enas om är de belopp som bör tillföras jordbruket för bibehållande av inkomstnivå och inkomstföljsamhet. Jordbruksnämnden understryker att delegationernas uppfattning härvidlag går starkt isär.

Svensk jordbruksnäring är starkt reglerad. Det är ett invecklat system, svårgenomträngligt för den som inte är expert eller dagligdags arbetar med problemen. I jämförelse med andra västliga industriländer torde det dock fungera lika bra eller bättre. Jordbrukarna har tillförsäkrats viss trygghet i sin yrkesutövning, och de har kunnat motsvara konsumenternas önskemål om ett effektivt jordbruk med moderna förädlingsindustrier och snabb och tillförlitlig distribution.

De nu aktuella procentuella höjningarna på baslivsmedel blir kraftiga, det måste medges. Men det är angeläget att påminna om att jordbrukets ökade kostnader och en samtidig reducering av livsmedelssubventionerna måste få kraftiga prishöjningar som följd. Minskningen av subventionerna har ju samband med nödvändiga krav på dämpning av statens budgetunderskott.

När nu konsumenternas köpkraft minskas, och livsmedelssubventionerna likaså, torde konsumtionsmönstret förändras. Jordbruket kan få avsättnings- svårigheter för vissa produkter. Omställningar kommer att krävas. Sådana processer tar sin tid. För min personliga del tror jag det är angeläget att tid ges här. Det är annars uppenbara risker för att lantbruket – hittills en stabiliserande faktor i samhällsekonomin – generellt utsätts för förvärrade ekonomiska problem. Att investeringarna i lantbruket minskat på det sätt som nu inträffat är ett allvarligt tecken. Liksom i övrigt näringsliv får alla produktiva investeringar inte komma på mellanhand.

Riksdagens jordbrukspolitiska beslut från 1978 grundar sig på 1972 års jordbruksutredning – ett arbete som alltså påbörjades för snart tio år sedan. Man kan ställa frågan: Är det kanske tid för en ny grundlig jordbruksutredning? Det finns faktiskt inslag i dagens situation som gör den frågeställningen aktuell.

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

I viss debatt ifrågasätts jordbrukets behov av kostnadskompensation. Samtidigt lever inte helt få jordbrukare under konkurshot. Detta är inget bra klimat för jordbruksnämnden i det fortsatta arbetet för ett jordbruksprisavtal efter den 30 juni 1982. Hittills har jordbruksnämnden lyckats väl, trots de svårigheter och motsättningar som finns. Det är tacknämligt att jordbruksutskottet kunnat förelägga kammaren ett enhälligt förslag vad beträffar reglering av priser på jordbruksprodukter för tiden från den 1 juli 1981 till den 30 juni 1982.

Fru talman! Vi bör alltså sätta särskilt värde på jordbruksnämndens insats i att sy ihop den lösning som dels här i riksdagen kunnat vinna stöd från ett enigt jordbruksutskott, dels kan vinna parternas förståelse, om än inte deras uttryckliga godkännande. Detta är värdefullt, eftersom ekonomiska svårigheter i ett land ofta skapar onödiga och svåra motsättningar.

En långtgående intressegruppspolitik skapar klyftor i nationen. Ett sådant samhällsklimat gör det svårt att över huvud taget vinna framgång för *någon* ekonomisk politik. Att stora ekonomiska frågor om möjligt löses i samförstånd är därför värdefullt. Det minskar risken för ett samhällsklimat där intressegruppernas agerande förvärrar den ekonomiska situationen genom att driva fram en mycket stor inflation.

Argumenten för samförstånds lösningar är alltså desamma när det gäller jordbruksavtalet som när det gäller stora inkomstskattefrågor.

Jordbruksutskottet har enhälligt ställt sig bakom en samförståndslinje, och detta har underlättats genom ett väl avvägt förslag från jordbruksnämnden och regeringen.

De som i dessa svåra frågor inte medverkar till samförstånds lösningar där dessa är möjliga tar på sig ett tungt ansvar därigenom att de manar fram den sorts grupp motsättningar som försvårar uppnåendet av ekonomisk balans.

Då det nästa år är dags för nya jordbruksförhandlingar måste vi därför utgå från att parterna själva kommer fram till ett förslag som de båda kan skriva under. Att en annan metod fungerat i år innebär inte att strandade förhandlingar får bli någon vana.

Jordbruksminister Anders Dahlgrens redogörelse här tidigare tycker jag är tacknämlig, och jag hälsar den med tillfredsställelse i detta sammanhang.

Fru talman! Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i alla delar.

Anf. 24 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! Grethe Lundblad har under debatten frågat mig vad jag avser att göra om det uppstår ett stort överskott av jordbruksvaror som måste exporteras. Jag vill svara följande.

För det första vet vi inte i dag om ett sådant överskott kommer att uppstå och hur det i så fall kommer att vara fördelat. Normalt har vi efter 1977 års beslut den inriktningen att överskott som uppstår skall tas på spannmålssidan, där exporten brukar vara ca en miljon ton varje år.

För det andra skulle jag vilja säga, att om det uppstår ett köttöverskott,

skulle jag personligen hälsa en köttrealisation inom landet med tillfredsställelse.

För det tredje får vi naturligtvis – om denna situation uppstår – använda de medel som vi har inom ramen för jordbruksavtalet och prisregleringen. Men det är väl värt att betona att det i princip är jordbruket självt som bär kostnaderna för exporten.

För det fjärde skulle jag vilja påminna om att vi i Sverige inte har någon tradition beträffande livsmedellexport. Vår jordbrukspolitik har aldrig varit inriktad på detta, med undantag för den förändring som inträffade år 1977 i och med att vi då lade fast att all odlingsvärd jord fortsättningsvis skulle odlas. Det är klart att det i takt med den produktionsökning som sker kan uppkomma en överskottssituation. Jag menar då att vi bör kunna öka exportansträngningarna. Jag tror att det finns utrymme för förädlade livsmedel från Sverige.

För ett halvår sedan sammankallade jag representanter för organisationer, företag och livsmedelsarbetare för att diskutera detta. Det resulterade i att vi tillsatte en grupp som nu inom kort kommer att redovisa de ställningstaganden man kommit fram till.

Jag tror att vi i Sverige på det här området genom att vara mer aktiva – exempelvis så som skett under de senaste åren genom att delta i livsmedelsutställningar av typ Gröna veckan – kan finna utrymme på den internationella marknaden för förädlade svenska kvalitetsprodukter från jordbruket.

Anf. 25 GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Jag vill gärna tacka jordbruksministern för att han tog upp min fråga.

Det enda vi har gjort hittills för att begränsa överskottet är att försöka begränsa importen. Jag är tacksam för att jordbruksministern också har arna. Där tycker jag att man särskilt skulle titta på det projekt beträffande Norden som hemmamarknad som man har jobbat med på det nordiska planet. Det är också mycket viktigt att vi här i Sverige försöker sälja vissa produkter billigare och framför allt att vi inriktar reklamen och informationen på att lära konsumenterna att köpa de billiga bitarna av överskottet.

Trots allt kan vi komma i den situationen att vi måste begränsa produktionen. Då är det väldigt viktigt att det sker på ett planerat sätt och att begränsningarna i produktionen inte bara drabbar de mindre och medelstora jordbrukarna. De större jordbruksföretagen har rätt ofta en bättre soliditet och kan bättre klara ett ansträngt läge. Det är viktigt att vi handlar planerat under den besvärliga period som vi har framför oss, så att det inte blir fråga om s. k. katastrofutryckningar för att rädda situationen. Jag hoppas verkligen att jordbruksministern skall medverka till detta.

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
5 juni 1981

Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.

Anf. 26 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Fru talman! För att inga oklarheter skall råda vill jag påpeka att man i en sådan här situation naturligtvis inte får öka importen så att läget internationellt förvärras ytterligare. Det har aldrig varit min avsikt. Vad jag har talat om är hur man vid en ökande produktion skall kunna intensifiera exportansträngningarna.

Mom. 13 (livsmedelssubventionernas omfattning)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 17 för motion 2196 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 17 (viss överarbetning av stödet till jordbruket)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 17 för motion 2196 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 19 (konsumentintressets inflytande vid jordbruksprisöverläggningarna)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 149 för reservationen av Svante Lundkvist m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Åtgärder mot videogram med våldsinslag, m. m.

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1980/81:28 om åtgärder mot videogram med våldsinslag m. m.

(prop. 1980/81:176) och

yrkandet av Håkan Winberg m. fl. (m) att viss del av lagförslag i detta betänkande skulle vila i minst tolv månader samt

kulturutskottets betänkande

1980/81:32 om vissa videogramfrågor.

Anf. 27 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Konstitutionsutskottets betänkande 28 och kulturutskottets betänkande 32 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 28 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Moderata samlingspartiet är lika oroat som andra över den ökade förekomsten av våld i samhället. Våldet är emellertid inte bara, eller ens framför allt, en fråga om videogram. Vi möter det dagligen runt omkring

oss. Riksdagshusets omgivningar är ett gott exempel på en daglig förekomst av våld av allvarligaste slag.

Men våldet finner vi också inom idrotten, i TV-rutan och i många andra sammanhang. Inte minst de dokumentärfilmer som TV ibland visar innehåller våld, helt enkelt därför att verkligheten i världen dess värre präglas av våld.

Nu har vi att ta ställning till en liten, men för den sakens skull sannerligen inte oviktig, del av våldsutbudet. Även om vi har haft, och fortfarande delvis har, en snabb utveckling när det gäller videoförsäljningen, så är videons andel av våldsutbudet mycket begränsad. Men det gäller att inför framtiden se till att videocotekniken, som innebär så många möjligheter inom undervisning och kulturliv, inte stämplas som ett medium som framför allt förmedlar våld.

I själva verket är uppskattningsvis 95 % av de videokassetter som säljs i Sverige oinspelade. Det innebär att folk spelar in program ur etern, dvs. Sveriges Radios program. Endast en mycket liten del, kanske 5 %, är inspelade program som man köper eller förhyr, och av dessa är det en ännu mindre del som innehåller våld i någon form.

Inom videogramutredningen har vi kunnat ta del av statistik som visar att av de här 5 procenten är det kanske 16 % som på något sätt skulle kunna bedömas som grövre våld. Men då får man ta till en rejäl måttstock. Den här debatten gäller alltså en videogramform som utgör mindre än 1 % av det totala utbudet. Utbudet på videogrammarknaden närmar sig också snabbt ett normalt biografutbud. Videogramutredningens ordförande, centerpartisten Per Olof Sundman, har i ett flertal intervjuer – jag hänvisar till den intervju som förekommer i tidningen Sju dagar i dag – klart slagit fast att vi nu, sedan introduktionsproblemen, om jag får använda det uttrycket, är över, håller på att få ett utbud som motsvarar det som vi har på bioograferna i vårt land och som väl ingen i den här kammaren skulle kunna tänka sig att förbjuda.

Det uppmärksammade Studio S-programmet förra året ledde till att polisen gjorde omfattande razzior och att åtskilliga tiotusental hyreskontrakt granskades. Emellertid väcktes inga åtal, därför att det inte kunde konstateras att det förekom någon egentlig uthyrning till ungdom under 15 år. Hade så varit fallet hade åtal naturligtvis väckts. Bortemot 200 000 hyreskontrakt granskades. Vi har fått inofficiella uppgifter som tyder på att man i 4 fall av 180 000 hade konstaterat att uthyrning förekommit till personer under 15 år.

Jag sade att moderata samlingspartiet känner stark oro för de ökade våldstendenserna i samhället. Det var mot denna bakgrund som den dåvarande moderata justitieministern Håkan Winberg, efter delvis gemensam beredning med utbildningsministern, skyndsamt lät genomföra en utredning som ledde till den proposition som vi i dag diskuterar. Det innebär att vi skyddar barn under 15 år från att få hyra eller köpa kassetter med våldsinslag. Enligt denna lag hindrar vi också barn från att vara närvarande vid uppspelning av sådana videogram. Jag yrkar, herr talman, bifall till

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

m-reservationen, som innehåller just dessa krav.

Jag vill understryka att vi från moderat håll också har krävt att video och film vad gäller offentlig visning jämställs med normal spelfilm. Det innebär alltså en förhandscensur för såväl barn som vuxna. Det är ett krav från moderata samlingspartiet.

Propositionen från trepartiregeringen ser jag som ett utmärkt initiativ. Det är således från det hållet som initiativet till en lagstiftning av detta slag kom. Den borgerliga trepartiregeringen var ense om att i nuläget skyndsamt lägga fram detta förslag om förbud mot försäljning av videofilm med våldsinslag till barn. När det däremot gäller försäljning till vuxna vill vi avvakta videogram- och yttrandefrihetsutredningarna, som båda är i slutskedet. Videogramutredningen har ett sammanträde kvar på sin arbetsordning, och det äger rum inom någon vecka.

Det förslag till riksdagen som vi nu diskuterar har signerats av statsminister Thorbjörn Fälldin och kontrasignerats av Håkan Winberg. Medberedare i ärendet har varit utbildningsministern Jan-Erik Wikström. Några reservationer från folkparti- eller centerpartistatsråden till regeringsprotokollet har såvitt jag vet inte förekommit.

Sedan propositionen framlades för några månader sedan har det inte hänt något nytt på området som motiverar ett ändrat ståndpunktstagande. Att centern och folkpartiet i konstitutionsutskottet nu har hoppat av trepartiregeringens proposition har alltså inte med några nytillkomna sakskaäl att göra. Dessa vill vi i så fall få redovisade; de har inte redovisats i utskottet. Anledningen till avhoppet är endast att man strävar efter att göra upp med socialdemokraterna. Detta, herr talman, känner vi väl till sedan tidigare, men det skall tydligen bli framtidens melodi på allt fler områden.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet ett särskilt ansvar för att vaka över att ärenden som har med yttrandefrihet att göra behandlas med yttersta omsorg. Det förhållandet att det rör sig om en verksamhet som vi alla känner avsky för ändrar på intet sätt detta förhållande. Tvärtom skall man vara extra försiktig i en situation då opinionen är stark och entydig. Det är bl. a. därför som vi på förslag av förutvarande folkpartiledaren Per Ahlmark införde en del av de begränsningar i fråga om fri- och rättighetsinskränkningar som det i dag handlar om och som vi från moderata samlingspartiet tänker tillämpa. Just när en opinion hastigt blossar upp finns det anledning att iaktta hysade former i beslutsfattandet. Däri tror jag att alla kan instämma, eller åtminstone borde det vara så i en demokrati.

Man måste, herr talman, när det gäller yttrandefrihetslagstiftning ta risken att bli missförstådd, att helt lögnaktigt utmålas som värnare av våld. Det är lätt att komma med sådana påståenden i den aktuella frågan. Men det är detta som är så djupt ohederligt, så förkastligt, ja så föraktligt. Att koppla dylika skamgrepp på motståndare för att vinna billiga, opinionsmässiga poänger i radio, TV och press visar bara att det finns anledning att känna oro inför kommande behandling av yttrandefrihetsfrågor i denna kammare.

Låt mig citera en av socialdemokraternas massmediaexperter, chefredak-

tören för Västgöta-Demokraten Stig Hadenius, som i en ledare i denna vecka skriver följande:

”Bakom kraven på förbud mot videofilmer ligger en begriplig önskan att förbjuda fördärvliga produkter som kanske skadar konsumenterna. Men där finns också ett betydande mått av hyckleri och/eller enfald och kortsynthet.” Stig Hadenius slutar med att säga: ”I detta läge är det svårt att uppmana någon indignation över de moderater som nu i riksdagen med hjälp av konstitutionella finter vill sätta krokben på sina gamla regeringsbröder.”

Det är alltså en ledande socialdemokratisk massmediaexpert som ger sina egna partivänner den välförtjänta avbasningen. Han har ett och annat att säga också om folkpartiet i denna ledare, exempelvis dess förändrade attityd i yttrandefrihetsfrågor. Men det kanske jag kan få återkomma till senare.

Får jag erinra kammarens ledamöter om att det för inte så länge sedan förelåg ett förslag från en ledamot av denna kammare, där hon reagerade emot att kristna människor försökte bilda opinion mot fri abort genom att sända ut bilder på foster. Det gillade inte den ledamoten utan ville ha en lagstiftning mot denna opinionsbildning. Vad säger de kristna om detta? Skulle vi då hux flux ha gått med på att inskränka opinionsbildningen på abortområdet? Situationen kanske en dag kan vara så inflammerad på grund av att någon i överdrivet nit gör dumheter. Skall vi då rusa ästad och inskränka opinionsfriheten?

Vi har, herr talman, haft en hel del krav på att ingripa mot mötesverksamheten hos vissa kristna samfund. Det har sagts att helbrägdagörelsen och suggestiv mötesteknik är farlig för såväl barn som ungdom, och så har man krävt förbud. Vad säger de kristna i den här kammaren om detta? Skall riksdagen nästa gång ett sådant krav kommer – och det kommer säkerligen snart – gripa in omedelbart utan att bereda frågan på ett tillfredsställande sätt? Låt oss tänka oss att det inträffar någon enstaka tragisk händelse – ett barn blir skadat på något sätt. Skall vi då inte ens bereda frågan på ett tillfredsställande sätt innan vi förbjuder någonting sådant?

Detta är, herr talman, obehagliga frågor som vi måste ställa oss. Det medium som dominerar i våra hem i dag är inte videon utan televisionen. Skall vi nästa gång ett våldsprogram förekommer där – kanske av dokumentär karaktär – lagstifta om utbudet i TV? Jag vet att många tycker så. Det kan inte vara rimligt, som utskottsmajoriteten nu gör, att lämna fritt fram för TV, för där vill man inte ha förbud mot våld – det står uttryckligen i lagförslaget – men väl gripa in mot videon. Det finns 150 000 videoapparater i vårt land mot minst 5 miljoner TV-apparater. Var finns logiken i att förbjuda det ena men tillåta det andra?

Är det rimligt att vi sänder ett yttrande i expressfart till lagrådet, får det tillbaka ena dagens kväll och fattar beslut morgonen därpå, allra helst som lagrådets yttrande är kritiskt?

Det talades för några år sedan om att inskränka vissa fri- och rättigheter ”under en natt”. Nu gjorde socialdemokraterna och mittenpartisterna upp under den natten i stället. Var det en ny underbar natt som det handlade om?

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Vi har under de senaste fyra åren haft en snabb ökning av videospelarna. Varför har socialdemokraterna inte tidigare kommit med det slag av förbudskrav som vi nu har att ta ställning till? Varför har man sovit? Varför har man inte känt sitt ansvar tidigare? Vi har icke haft att ta ställning till sådana här lagförslag i konstitutionsutskottet under de år jag har suttit där sedan början av 1970-talet. Jag betvivlar att det varit några sådana förslag tidigare heller.

Nej, herr talman, det socialdemokratiska förslaget vittnar inte i första hand om att man vill komma åt videovåldet. Man vill passa på att vinna lättköpta poänger och skyla över sitt tidigare bristande intresse. Där stöder jag mig på vad Stig Hadenius – deras partivän – så värtaligt vittnar om i sin ledare. Man vill nu passa på att ge vad man kallar kommersiella intressen, fria företagare, en känga.

Socialdemokraternas insatser för att stoppa våldet i samhället är sannerligen inte värda någon särskilt stor beundran. För tio år sedan drev de igenom att pornografin släpptes fri. De tog samtidigt bort trosfridsparagrafen. De talade om avkriminalisering av många brott. Vi som talade om lag och ordning och om behovet av att ge ordningsmakten resurser beskylldes för att bara vilja ropa på polis. Vi som krävde att skolan skulle ta sitt ansvar och ge eleverna livsnormer som höll fick höra att vi var omoderna. När vi ville slå vakt om föräldrarätten möttes vi med krav på att samhället skulle få ett ökat inflytande över barnens fostran.

Nej sannerligen, herr talman! När det gäller kampen mot våldet i samhället tycker jag inte att socialdemokraterna har anledning att slå sig för bröstet, inte heller när det gäller att slå vakt om de medborgerliga fri- och rättigheterna. Därför är det inte förvånande att man nu uppenbarligen tar så lättsinnigt på dessa och inte vill förstå att även förbud mot videovåld måste komma till i acceptabla former och ges en sådan utformning att det både uppnår sitt syfte och uppfyller rättssäkerhetskrav.

Från moderata samlingspartiets sida är vi självfallet beredda att ta vårt ansvar och ge vårt bidrag till att komma åt videovåldet liksom annat våld i samhället. I bl. a. videogramutredningen och yttrandefrihetsutredningen – den sistnämndas arbete på området kommer Per Unckel om en stund att beröra – är vi beredda att aktivt och konkret hjälpa till. Svenska folket kommer inte att behöva tvivla på våra insatser när det gäller kampen mot våldet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Sven Munke, Anders Högmark, Görel Bohlin, Elisabeth Fleetwood, Sixten Pettersson, Allan Ekström, Lars Ahlmark, Anita Bråkenhielm, Mona S:t Cyr, Allan Åkerlind, Allan Hernelius, Gunnel Liljegren, Olle Aulin, Hans Wachtmeister, Jan Prytz, Sonja Rembo, Ann-Cathrine Haglund, Karl Björzén och Rolf Dahlberg (alla m).

Anf. 29 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den fråga vi här behandlar gäller hur vi skall se på spridande i kommersiellt syfte av uppenbart förråande våld på s. k. videogram. Om sådan spridning tillåts finns naturligtvis inga garantier för att inte de vidriga alster som det handlar om också kommer att spridas till minderåriga. Utskottet har därför enligt vår mening gjort rätt som skärpt det ursprungliga regeringsförslaget, så att det omfattar den kommersiella spridningen av sådana alster över huvud taget. Detta ligger i linje med de två vpk-motioner som behandlas i betänkandet.

Endast moderaterna står fast vid att spridning skall förbjudas endast till minderåriga. Deras inställning är i dessa frågor hycklande. Våldsinslag av den typ utskottet går emot är uppenbart förråande och skapar en människoföraktande inställning. Detta kan få allvarliga konsekvenser. Mycket våld i samhället kommer ur en sådan inställning som dessa våldspornografiska videogram är uttryck för. Ingen kan utesluta att videovåldet kan leda till våld.

Anders Björcks anförande var ett försök att bagatellisera videogramvåldets roll i det våld han säger sig vara oroad över.

Moderaterna hör till dem som brukar förfasa sig över våldet, men när ett angrepp mot våldet, som i det här fallet, också blir ett angrepp på kommersiella intressen, då ställer sig moderaterna på dessa intressens sida. Moderaterna förfasar sig gärna över våld men vägrar att angripa krafter som bidrar till våldsmentaliteten. Kampen mot våldet får inte inskränka på det privata geschäftet. Sådan är moderaternas inställning.

Moderaterna, som förstår att deras reservation inte kan vinna i voteringen, försöker krypa bakom regeringsformen. Enligt regeringsformens 2 kap. 12 § kan en minoritet i riksdagen åstadkomma ett uppskov med en lag som ingriper i demokratiska fri- och rättigheter.

Moderaterna vill nu utnyttja den möjligheten. De vill alltså hävda att kommersiell spridning av "uppenbart oförsvarligt" – som det heter i lagförslaget – närgångna och långvariga skildringar av rått eller sadistiskt våld skulle vara en demokratisk fri- och rättighet. Detta måste verkligen starkt ifrågasättas. Att inskrida mot sådana spekulativa våldsalster, vilka på intet sätt har något med yttrandefrihet att göra och vilka på intet sätt har annat syfte än spekulering i skräck och blod, tillgodoser helt och fullt "ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle", för att använda grundlagens formulering. Denna förråande spekulering har inget med yttrande- eller informationsfrihet att göra.

Om konstitutionsutskottet vid en prövning skulle komma fram till att frågan har en viss beröring med fri- och rättigheter och att regeringsformens 2 kap. 12 § tredje stycket skulle anses tillämpligt, så visar det på orimligheten i det s. k. kvalificerade förfarande som vår regeringsform ger uttryck för. Regeringsformen kommer nu att skydda sådant som inte har med fri- och rättigheter att göra. Den princip som den åberopade paragrafen grundas på strider i sig mot parlamentarismens idé. Detta konstaterade på sin tid fri- och rättighetsutredningen liksom den dåvarande socialdemokratiska regeringen.

Genom att en riksdagsminoritet kan tvinga fram ett uppskov med en frågas behandling åsidosätts majoritetsprincipen och politisk makt överförs till en riksdagsminoritet. Detta har vpk påvisat i utredningsarbete och i riksdagsmotioner, och vi har arbetat för ett materiellt skydd för väl definierade rättigheter i stället för procedurer som strider mot parlamentarismens grundprincip om majoritetens styre och ansvar. Tidigare var även socialdemokraterna motståndare till procedurregler som den som nu kan komma att användas. Men i rättighetsskyddsutredningen och därefter i riksdagen har dess värre socialdemokraterna övergivit en riktig inställning och kompromissat med borgarna. Resultatet kan vi nu se i praktiken. Procedurregeln används och kan bli ett skydd för intressen som på alla sätt strider mot demokratiska ideal. Eller är det någon som kan hävda att det videovåld, som en riksdagsmajoritet nu vill ingripa emot, på något sätt är förenligt med något demokratiskt intresse?

Vad blir följderna av moderaternas krav? Följden blir att krafter som vill göra profit på spridning av våldsinspirerade, kvinnoförtryckande och rasdiskriminerande alster får fortsätta sin verksamhet, åtminstone ett år till. Följden blir att dessa förråande alster också kommer att nå barn och ungdom – det begriper säkert även moderaterna.

Huvudsyftet i vpk:s partimotion kan anses vara tillgodosett i konstitutionsutskottets betänkande. Jag skall därför, herr talman, inte framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan och avslag på moderatreservationen.

Anf. 30 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag utgår ifrån att vi alla är anhängare av yttrandefriheten och motståndare till videovåldet. Skulle denna tolkning av uppfattningen i kammaren vara riktig, betyder det att vi har att väga mot varandra yttrandefriheten och nödvändigheten av ingripanden för att skydda barn och ungdom. Det är begripligt att man för ett resonemang enligt det klassiska schemat – å ena sidan och å andra sidan. Men någon gång måste man ta ställning. Det har också alla gjort.

Moderaterna föreslår genom förutvarande justitieministern och godtar genom sina ledamöter i konstitutionsutskottet en inskränkning i friheten, nämligen när det gäller barn och ungdom under 15 år. Men när det gäller den andra delen, den som behandlas i 1 § i lagförslaget från konstitutionsutskottet, vill man vänta ett år. Man hänvisar då till att det pågår utredningar på detta område. Den avgörande utredningen är inte videogramutredningen, utan det är yttrandefrihetsutredningen. Jag har mycket svårt att se att den skall kunna bli färdig så att det under det år som lagförslaget skulle vila kunde fattas ens ett första beslut i riksdagen på detta område. Här gäller det grundlag, och den tidigaste tidpunkt då en ändring i en sådan kan träda i kraft är den 1 januari 1983, såvida vi inte får ett upplösningsval och kommer i en ny situation.

Det gäller här besvärliga ting, och jag har mycket svårt att föreställa mig att de som nu tycker att man haft alltför bråttom skulle vilja genomföra en

förändring av en lagstiftning med rötter i 1700-talet så snabbt att man inte hinner med att genomföra en ordentlig remissomgång och att grundligt penetrera ärendet i kanslihuset innan man lägger fram en proposition. Jag är angelägen om att yttrandefrihetsutredningen arbetar snabbt, men såvitt jag förstår kan den knappast vara färdig i så god tid att en proposition kan föreläggas riksdagen före den 15 november 1981. Skall det framläggas en proposition senare, måste man tillämpa 5/6-regeln i 8 kap. 15 § regeringsformen, och vi får väl så småningom exempel på, herr talman, vart den leder.

Skulle det inte framläggas ett förslag före denna tidpunkt, får man räkna med att det andra grundlagsbeslutet kan fattas först på hösten 1985. Under sådana förhållanden är det naturligt att vi griper till en provisorisk lagstiftning som är fullt möjlig att genomföra med nuvarande grundlagar. Striden gäller i dag hur långt vi skall gå i fråga om detta provisorium.

För min del kan jag fatta mig kort när det gäller avvägningen mellan de intressen som här står emot varandra. Detta redovisas grundligt i konstitutionsutskottets betänkande med lagrådsremissen och med kommentarerna till lagrådets yttrande, och synpunkter på detta kommer också att utvecklas i det följande av Olle Svensson. Jag kan därför koncentrera mitt anförande till två centrala frågor.

Den första frågan är: Räcker det förslag som finns i 2 § i lagförslaget för att tillgodose det syfte det här gäller? Syftet är nämligen att skydda barn och ungdom för skadeverkningar av våldsförställningar. Enligt utskottsmajoriteten är det nödvändigt med ett förbud mot spridning av närgångna skildringar av brutalt våld tillkomna endast i spekulations syfte. Det räcker inte med det förbud som finns i 2 §. Det är detta som är den grundläggande skillnaden mellan utskottsmajoritetens och moderaternas uppfattningar. Vi menar att det för att syftet bakom 2 § skall kunna uppfyllas krävs en föreskrift också i 1 § om förbud mot spridning av extremvåld. På det sättet skall man kunna undandra marknaden de grövsta alstren av spekulationsvåld.

Vi vänder oss alltså mot de spekulationer som finns i marknadsföring av våld av detta slag. Ett sådant förbud faller under grundlagen. Det innebär en frihetsinskränkning, men lägg märke till att det gör också vad som står i 2 § – även det förbud som moderaterna här stöder – och det verkar nästan som om Anders Björck tagit åt sig äran för detta eller åtminstone tilldelat Håkan Winberg äran för detta.

Det finns möjligheter enligt grundlagen att inskränka friheten, och dessa finns angivna i 2 kap. 12 § regeringsformen. Det enda som över huvud taget är värt att diskutera är den sats där det förklaras att en begränsning av yttrandefriheten inte får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Så sker inte i detta fall. Inskränkningen skyddar ungdom över 15 år och ger effektivitet åt ett förbud som riktas mot barn och ungdom under 15 år. Det faller inom lagrummet, och vi gör oss alltså inte skyldiga till någon olaglighet. Vi tillämpar grundlagen när vi genomför lagförslaget, och då utgår jag, herr talman, ifrån att ingen vill göra gällande att en sådan inskränkning utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

såsom en av folkstyrelsens grundvalar eller att det är någonting som inte kan förekomma i ett demokratiskt samhälle eller någonting som kan ske på grundval av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. Skulle man inta den ståndpunkten, fick man utgå ifrån att det här är en åskådning som kommer till uttryck i våldsskildringarna. Något sådant vill jag inte påstå.

I detta sammanhang säger Anders Björck att lagrådsgranskningen skett snabbt och att vi läst in ärendet mycket snabbt. Han skulle naturligtvis försöka sig på en skämtsamhet, och han talade om en lycklig natt, att vi hade gjort upp på natten med folkpartiet och centerpartiet. Ja, jag antar att det mera var ett bidrag till kammarens muntration än någonting allvarligt menat. Men låt mig ändå få säga att vi fick yttrandet på kvällen, att jag studerade det och att vi hade en gruppsammankomst med socialdemokraterna i utskottet. Sedan gick jag hem och lade mig – och träffade ingen folkpartist och ingen centerpartist på vägen till min bostad på Kungsholmen.

Jag skall inte blanda mig i diskussionen om vad som kallas för centerpartiets och folkpartiets avhopp. Men låt mig få göra två kommentarer.

För det första: Det lagförslag konstitutionsutskottet nu med mycket stor majoritet lägger fram motsvarar inte det lagförslag som prövades inom trepartiregeringen och som den inte ansåg sig kunna godta. Det är ett inom utskottet utarbetat lagförslag. Mig veterligt har man inte kallat ihop trepartiregeringens rester för att gå igenom detta.

För det andra: Jag tycker att det är bekymmersamt att man i den politiska striden mellan de partier som en gång utgjorde en samlad regering låter barn och ungdom komma in i spelet. Dem borde man allt ställa utanför. Vill man göra upp efter vad som hänt inom denna regering, så tycker jag att man ändå skall vara för god att dra in barn och ungdom på det sätt som här uppenbarligen sker.

Den andra centrala fråga som jag skall ta upp gäller det uppmärksammade förslaget om att pröva uppskovsinstitutionen. Skall den användas i ett sådant sammanhang? För min del svarar jag ett bestämt nej. Delvis hade jag tillfälle att utveckla mina synpunkter i onsdags. Det första skälet mot förslaget är naturligtvis att man missbrukar institutionen. Den kommer från början i vanrykte genom att man begagnar sig av den i det här sammanhanget. När det gäller det centrala i opinionsfriheterna har ingen kunnat visa att våldvideogrammen utgör sådana inslag i opinionsbildningen att opinionsbildningens frihet skulle försvinna i det ögonblick dessa videogram förbjöds.

Det andra skälet är att verkningarna blir mycket olyckliga om man skjuter på saken tolv månader. Det kommer inte enbart att resultera i att "de tios gäng" kommer att bilda en studiecirkel med Håkan Winberg som ledare. Det är i och för sig bra att de bildar en sådan studiecirkel, och det kan de göra även om riksdagen följer ett annat förslag. En hel del andra av oss kommer nog också att uppmärksamt studera denna fråga.

Nej, vad som kommer att hända är att försäljningen fortsätter. Kanske

uppstår det hamstring, kanske förstärker man försäljningsinsatserna inför att videogram av detta slag inte får säljas i fortsättningen. Slussportarna kommer alltså att stå öppna för extremvåld, och slussbassängen kommer att fyllas av sådant. Det betyder att våldet och våldsmentaliteten kommer att breda ut sig över Sverige. Ansvar för detta drabbar dem som här har ställt yrkandet om uppskov med behandlingen.

Mot denna bakgrund undrar jag om inte de som nu vill framställa sig själva som frihetens hjältar i Sverige borde besinna att de kan uppfattas som våldets apostlar eller som kommersialismens riddare.

Det går, herr talman, att förena yttrandefriheten och behovet av ingripanden på detta område. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Anf. 31 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Hilding Johansson tycks mena att ett förbud med 15-årsgräns inte blir effektivt. Det är självklart att ingen åldersgräns någonsin blir effektiv. Vi har gränsen 20 år när det gäller alkohol, och det förekommer langning. Men av detta drar vi ju inte slutsatsen att vi lika väl kan strunta i 20-årsgränsen. Och vi drar heller inte slutsatsen att vi skall förbjuda alkoholförsäljning till samtliga vuxna. Vi har åldersgränser för körkort, mopedkörning, fyrverkeripjäser och allt möjligt. Inte drar väl Hilding Johansson slutsatsen att vi skall strunta i dessa åldersgränser bara för att de inte kan bli hundra procentigt effektiva – självfallet inte.

Inte heller Hilding Johanssons förslag är i så fall tillräckligt effektivt. Det gäller bara kommersiell uthyrning eller försäljning. Vilka som helst kan spela in sådana här program, eller låna dem sinsemellan. Man kan köpa dem i utlandet, köpa dem på en flygplats – eller var ni vill – och ta in dem i Sverige och sedan föra dem vidare.

Det är alltså Hilding Johanssons förslag som lämnar alla dessa luckor, och det tycker jag, med tanke på hans argumentation, är föga logiskt.

Sedan säger han att man öppnar slussportarna. Ja, jag vet inte hur mycket Hilding Johansson har sysslat med videogramproblematiken och utvecklingen på detta område. Men vad som i själva verket nu håller på att hända är att man gör stora satsningar på den typ av spelfilm som visas på biograferna, och den typ av utbud som Hilding Johansson talar om minskar när detta nya utbud kommer. Sätt er in i frågorna, ni som talar om videogram! Det är en rekommendation som jag skulle vilja ge. Och lyssna på expertisen! Lyssna på Per-Olof Sundman, som var hos utskottet tillsammans med videogramutredningens sekreterare och berättade allt detta för Hilding Johansson och kamraterna i utskottet! Er verklighetsbeskrivning är felaktig. Det innebär inte att det inte finns problem – och dem skall vi lösa. Men i ett läge där utvecklingen ändå går i rätt riktning är det väl rimligt att vi försöker se till att det sker i en tillfredsställande ordning.

Får jag sedan bara citera vad Hilding Johansson sade i en debatt när det gällde att släppa pornografin fri för tio år sedan. Hilding Johansson var aktiv i den debatten. Han sade att man har olika åsikter och utgångspunkter, att

man kan tycka olika. Nu citerar jag honom: "Men vi bekämpar dem inte genom lagstiftning utan genom att angripa de värderingar och åskadningar som vi inte gillar." Så resonerade Hilding Johansson den gången. Men då var det fråga om en proposition om att släppa pornografin fri – en proposition från en socialdemokratisk justitieminister.

Anf. 32 HÅKAN WINBERG (m) replik:

Herr talman! Jag är antecknad på talarlistan litet längre ned och kommer snart att utveckla min och trepartiregeringens inställning till den här frågan. Nu har jag begärt ordet med anledning av Hilding Johanssons inlägg, som gör mig både förvånad och något oroad.

Hilding Johansson gör nu gällande, när en regel i regeringsformen används för första gången, att det skulle vara ett missbruk. Jag tycker att det är utomordentligt farligt om vissa av kammarens ledamöter avser att vara något slags censorer för andra ledamöter, som använder en regel som för all del nyligen är tillkommen men som är till just för att vi skall få en så riktig och bra lagstiftning som möjligt och som skall värna våra fri- och rättigheter. Det är inte av omsorg om våldsinslagen som vi vill använda denna möjlighet – vilket Hilding Johansson antydde – utan för att det i hast under utskottsbehandlingen har kommit fram ett lagförslag som vi anser har uppenbara brister. Jag får senare tillfälle att gå in på dessa och erinrar här bara om vad lagrådet har sagt.

I sakfrågan, om man skall använda regeln i regeringsformens 2 kap. 12 §, tycker jag att regeln passar utomordentligt väl här. Under arbetet i rättighetskyddsutredningen, regeringskansliet och utskottet har det sagts att en sådan här regel kunde användas just för att få bättre möjligheter till grundligt övervägande av föreslagna rättighetsbegränsningar. Bl. a. skulle det bli större utrymme för allmän debatt i frågan. Det som utredningen sade, departementschefen strök under och konstitutionsutskottet inte hade någon erinran mot finns det inte heller nu anledning att invända mot.

Vem är det som skall bestämma om skyddsregeln får användas? Det måste, herr talman, självfallet vara de ledamöter av kammaren som anser att den är tillämplig och inga andra. Hilding Johanssons resonemang skulle kunna föras över till att det är majoriteten som skall avgöra om en minoritet skall reservera sig i ett utskott. Reservationsinstitutet är ett gammalt och väl använt institut. Därför ifrågasätts det aldrig. Detta är ett nytt institut. Och jag tror, herr talman, att det för framtiden är mycket viktigt att det är de ledamöter som avser att använda institutet som själva får göra bedömningen om det skall användas, utan något slags censur från annat håll.

Anf. 33 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte diskutera med en avgående justitieminister vad som menas med censur. Själv har jag dock uppfattat saken så, att det innebär ett förbud mot någonting. Jag kan inte förbjuda Håkan Winberg eller någon annan att begagna sig av detta institut. Jag tänker inte ens fundera på att göra något sådant. Men det måste vara fel, när Håkan Winberg hävdar att det är

de som vill utnyttja institutet som bestämmer om det skall användas. Det måste vara kammaren som skall göra detta. Men det finns en minoritetsregel som medför att de som vill utnyttja institutet kan få igenom sin vilja, om det parti de tillhör är tillräckligt stort. Skulle ett litet parti ställa samma yrkande, godtas det inte. Vi får inte driva saken dithän, att var och en som går upp och säger att vederbörande inte har hunnit begrunda en viss fråga tillräckligt utan vill vänta i tolv månader skall kunna få igenom ett yrkande om vilande förslag.

Även om jag inte kan hindra Håkan Winberg från att begagna sig av institutet och erkänner att han har laglig rätt att använda det, anser jag mig ha lika laglig rätt att kritisera dem som på detta sätt vill begagna institutet. Det gjorde jag i onsdags, det har jag gjort i dag och det kommer jag att fortsätta att göra. Det är nämligen inte de stora opinionsfriheterna man på detta sätt slår vakt om, utan i praktiken blir det de kommersiella intressena som ges fritt utrymme under tolv månader framåt.

Anf. 34 HÅKAN WINBERG (m) replik:

Herr talman! Vad vi slår vakt om är behovet av att få en lagstiftning som kan fungera och behovet av att förhindra en lagstiftning som eventuellt kan ställa domstolar och myndigheter i stort beråd. Lagrådet har ju i sitt yttrande uttalat att det inte vågar säga om den föreslagna lagen överensstämmer med gällande grundlag. Önskemålet att under rådrumstiden få till stånd en bättre lagstiftning är, Hilding Johansson, en mycket viktig anledning att använda denna regel i regeringsformens 2 kap. 12 §.

Anf. 35 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det finns anledning att reagera, när Hilding Johansson med verkligt darr på stämman talar om att vi vill släppa loss de kommersiella intressena. Jag har här kopior av vad Hilding Johansson och andra sade för tio år sedan, när det gällde att släppa pornografin fri. Det om något var väl, herr Johansson i Trollhättan, att släppa fram kommersiella intressen.

Hilding Johansson satt inte bara i konstitutionsutskottet när detta skedde. Han var dessutom uppe och talade för denna nya lagstiftning. Hilding Johansson menade att den var riktig och tillbörlig. Han sade bl. a. att det alltid är svårt att avväga tryckfrihetslagstiftningen på ett riktigt sätt, att man måste ta hänsyn till rätten att fritt få föra fram sina meningar och rätten att få del av upplysningar etc. Men detta skulle ju kunna innebära att kommersiella intressen exploaterar pornografin. Hilding Johansson menade den gången att det var fel att ha kvar trosfrihetsparagrafen, därför att han ifrågasatte att just kristna skall ha ett speciellt skydd i olika avseenden.

Mot bakgrund av detta, herr talman, tycker jag att det Hilding Johansson sade för några minuter sedan om att vi utan vidare vill släppa fram de kommersiella intressena verkligen är en felaktig beskrivning av vad det hela handlar om. Vi har ju kunnat visa att just denna typ av våld och annat, som vi alla med kraft reagerar mot, är en snabbt minskande del av det totala utbudet. Därför borde vi åtminstone ha möjligheter att genomföra denna

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

lagstiftning i acceptabla former. När det, herr talman, gällde att driva fram en liberal pornografilagstiftning ville socialdemokraterna dock inte ha något uppskjutande, vilket vi däremot ville ha den gången i riksdagen. Den gången skulle det gå väldigt snabbt, enligt Hilding Johansson.

Anf. 36 HILDING JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har tidigare i denna talarstol konstaterat att det i kammaren väl inte finns någon som är mer intresserad av historiska diskussioner än Anders Björck. Det verkar som om han inte hade nått fram till nutiden utan alltid befinner sig i det förgångna.

Det finns en väldigt stor skillnad här. Jag har nämligen inte någon som helst möjlighet att se opinionsmässiga meningsyttringar i den våldspornografi och de våldsskildringar i övrigt som förekommer här, som går under beteckningen extremvåld. Det blir fler moderata talare i denna debatt, och de får väl utveckla vilka opinioner det är som kommer till uttryck i dessa alster, som jag tycker är vämjeliga.

Min argumentation är säkert inte särskilt tveksam. Jag har inte påstått att moderaterna vill släppa de kommersiella krafterna lösa på detta område. Men deras ovillighet till insatser leder till detta, och det bör de nog besinna i dessa sammanhang.

Tredje vice talmannen anmälde att Anders Björck anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 37 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag tror att debatten om denna fråga har blivit sned, därigenom att konstitutionsutskottets förslag inte fått en riktigt bra beskrivning i en del massmedier. Det har ofta framställts så att det skulle gälla ett generellt förbud mot våld i video. Det är inte alls innebörden i det förslag som här framläggs. Det handlar inte om ett förbud mot videovåld. Det handlar inte ens om ett förbud mot grovt videovåld eller mot omotiverat videovåld. Det handlar om förbud mot en mycket begränsad form av våld, nämligen närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rått eller sadistiskt våld. Inte ens denna kategori av våld är förbjuden i alla fall, utan den är förbjuden endast om spridandet, med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt, är uppenbart oförsvarligt. Man har alltså här gått mycket långt för att pricka in det spekulativa, råa och sadistiska våldet.

Jag vill också återge vad utskottet skriver i sin motivering:

”Ett förbud får emellertid under inga förhållanden urskillningslöst drabba alla skildringar av grovt våld. Våldet är en del av verkligheten och måste därför få speglas i dokumentära skildringar och i andra allvarligt syftande framställningar. Även skakande våldsskildringar är ur denna synpunkt försvarliga i åtskilliga fall. Det kan gälla nyhetsförmedling, annan rapportering av förhållandena inom skilda kulturer och politiska system, inslag i samhällsdebatten, dokumentation eller återskapande av historiska händel-

ser, vetenskapliga framställningar m. m. Också i verk som är konstnärligt syftande kan sammanhanget berättiga till bildsekvenser med våld som är grovt. Om ett förbud drabbar också skildringar av nu angivet slag är enligt utskottets mening yttrandefriheten i fara.”

Jag tycker det är viktigt att notera att det förbud som vi här talar om och som moderaterna är emot bara handlar om närgången eller långvarig skildring av rått eller sadistiskt våld.

En annan punkt som också förbises är att de filmer som har granskats av filmcensuren, dvs. den vanliga biografcensuren, inte faller under detta förbud. Förbudet gäller alltså enbart sådana filmer som icke har granskats av filmcensuren.

I debatten framställer moderaterna förhållandet som om centerpartiet och folkpartiet skulle ha hoppat av ett förslag från trepartiregeringen. Det är en otillfredsställande beskrivning. Sanningen är ju, att det lagförslag som trepartiregeringen framlade är inkorporerat i det lagförslag som utskottet framlägger. Vi har inte i något avseende gått ifrån punkterna i detta lagförslag, men vi har på en punkt byggt ut det. Att kalla detta för ett avhopp tycker jag, herr talman, är en oriktig beskrivning.

Slutligen: Jag reagerar när moderaterna framställer sig själva som hjältar i försvaret för yttrandefriheten. Moderaterna accepterar ju ändå spridningsförbudet, och de accepterar också begränsning av filmutbudet för vuxna. De har såvitt jag vet inte lagt fram förslag om avskaffande av den vanliga filmcensuren.

Vad det här handlar om är att få ett mått av kontroll, avsevärt mer begränsat, över den växande volym av filmer som icke förekommer som spelfilmer på biograferna, utan som nu genom ny teknik sprids in i hemmen. Det är därför principiellt inte något nytt eller någonting som skiljer sig från de principer som tidigare har varit vedertagna, utan det är ett försök att möta den tekniska utvecklingen och värna om de principer som vi i alla partier har varit överens om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 38 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Herr Tarschys är ledsn över att jag använde uttrycket ”hoppa av” när det gäller folkpartisternas agerande i utskottet. Nu är det väl så, att det här uttrycket ligger väl i mun när man i olika sammanhang skall beskriva folkpartiet. Jag ber om ursäkt om jag använde uttrycket på ett felaktigt sätt, men jag tycker nog ändå att det ligger en hel del i det. Just det förslag som Daniel Tarschys nu vill påstå att man bara har inkorporerat i det förslag som Håkan Winberg lade fram diskuterades nämligen uttryckligen i regeringens proposition och avvisades lika uttryckligt.

Vad som här sker är att folkpartisterna i utskottet desavouerar utbildningsminister Jan-Erik Wikström och de andra liberala statsråden. Vad som också händer är att Daniel Tarschys desavouerar ordföranden i Sveriges Radios styrelse, Gunnar Helén, som bestämt har uttalat sig emot detta i styrelsen och i det remissyttrande som avgavs. Daniel Tarschys desavouerar

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

dessutom förre partisekreteraren i folkpartiet och folkpartiets representant i videogramutredningen, som har intagit precis samma ståndpunkt i det avgivna remissyttrandet. Någoting måste ju ha hänt som har gjort att folkpartisterna i utskottet nu hoppar av på denna punkt.

Om det är så självklart och enkelt som Daniel Tarschys vill framställa det, varför har ni då ett särskilt yttrande vid konstitutionsutskottets betänkande, där ni hävdar att det här lagförslaget verkligen är mycket provisoriskt och att det inte på något sätt får uppfattas som bindande för yttrandefrihetsutredningen?

Nej, herr talman, det är nog ändå på det sättet att folkpartiet, som ju tidigare har haft en liberal inställning i denna typ av frågor, nu plötsligt har fått kalla fötter. Man är rädd för den opinion som har kommit fram. Jag är medveten om att det är en mycket bestämd opinion som kräver åtgärder – och det skall vi se till att det blir. Men man har inte haft kraften eller modet att se till att lagstiftningen genomförs i konstitutionellt acceptabla former. Får jag, herr talman, citera vad socialdemokraten Stig Hadenius säger i sin ledare om folkpartiet:

”Företrädare för folkpartiet har under årtionden arbetat på att få en så fullständig yttrandefrihetslag som möjligt. De har förklarat att detta har varit ett av de viktigaste målen för partiets arbete. Men i dag är de villiga att snabbt vidta inskränkningar. Antingen är det fel på deras liberalism eller också agerar de kortsiktigt och opportunistiskt. De kan inte stå emot en aggressiv opinion.”

Anf. 39 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag noterade att Anders Björck bad om ursäkt för att han hade använt uttrycket avhopp. Jag tycker det var ovanligt motiverat i detta fall. Det är nämligen inte ett avhopp, utan det är så som jag sade i mitt förra yttrande: vi accepterar lagen i alla dess delar, men vi bygger på den på en väsentlig punkt.

Hela det här moderata utspelet i frågan verkar vara ett utslag av den nyväckta entusiasmen för liberalismen som har brett ut sig inom moderata samlingspartiet, den partiella upptäckt av liberalismen som moderaterna f. n. ger bevis för. Man tror uppenbarligen att liberalismen är en mycket enkel lära, där man lätt hittar svar på alla möjliga frågor, där det handlar om att försvara principer som är självklara. Men i själva verket, Anders Björck, är det mycket svårare än så.

Ständigt tvingas vi i politiken att göra avvägningar mellan olika intressen och olika principer. Det finns en stark liberal tradition att värna om yttrandefriheten och opinionsfriheten. Det är alldeles självklart. Men det finns också en stark liberal tradition att värna om människors psykiska hälsa, att se till att det inte breder ut sig en våldsmentalitet i samhället. Det finns en liberal tradition att förbättra det sociala klimatet. Det finns en mängd motstridiga intressen som man ständigt måste ta hänsyn till när man försöker finna en rimlig utformning av politiken.

Jag menar att moderaterna ständigt förenklar när de tror sig ha hittat den

enda och sanna liberala ståndpunkten. Det här är ett bra exempel. Ni säger att ni känner stark oro för våldstendenserna i samhället. Men frågan är då: Vad gör ni åt dem? Var finns det moderata samlingsparti som kämpade för lag och ordning? Vart har det tagit vägen? Var finns det moderata samlingsparti som tyckte att man skulle värna om samhällsmoralen? Jag har hört många moderater här i kammaren tala om sådana frågor.

I denna fråga är det uppenbart att ni bara ser den ena sidan och att ni vägrar att se den andra. Det är det som utmärker den moderata versionen av liberalismen, dess ensidighet, dess doktrinära hållning, liksom på detta område dess nyväckta entusiasm för det som på 1960-talet kallades för sexliberalism och våldsliberalism.

Anf. 40 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys tog upp det som jag tänkte börja med, nämligen sexliberalismen. Folkpartiets hela ledande garnityr tillhörde ju sexliberalerna på 1960-talet. Då var det minsann andra tongångar från Daniel Tarschys och hans partivänner. Då skulle alla förbud bort, här skulle man verkligen se till att det inte var några begränsningar, det var den enskildes ansvar, full fart framåt bara! Det skapades en hel liberal generation mer eller mindre genom att exploatera den typen av frågor.

Nu är det emellertid på det sättet att folkpartisterna i utskottet inte har hållit fast vid den proposition som trepartiregeringen lade fram. Jag frågar därför Daniel Tarschys: Vad har hänt från tidpunkten då propositionen framlades tills ni hoppade av i utskottet, vad har motiverat avhoppet? Försök nu inte, Daniel Tarschys, att som vanligt komma undan frågan: Vad har hänt sedan trepartiregeringen lade fram propositionen och ni gjorde upp med socialdemokraterna i utskottet? Någon saklig händelse måste väl ligga till grund för ert ändrade ståndpunktstagande? – Det är den ena frågan.

Den andra frågan är: Tar Daniel Tarschys avstånd från Gunnar Helén, Gunnar Ström, Jan-Erik Wikström och andra som har ställt sig bakom tanken att vi inte tar det här förslaget nu utan ser till att videogram- och yttrandefrihetsutredningarna hinner slutföra sitt arbete? Också detta är någonting som vi nog vill ha besked om.

Sedan, herr talman, är det ju alldeles uppåt väggarna att säga att moderaterna gör ett utspel. Är det ett utspel att hålla fast vid en proposition som trepartiregeringen lagt fram? Jag trodde snarare att det var Daniel Tarschys som gjorde ett utspel genom sina avhopp, och jag är verkligen beredd att stå för det ordet. Jag bad om ursäkt, inte för att jag använde just det ordet, utan därför att jag trodde att jag möjligtvis hade sårat Daniel Tarschys, som kanske är känslig på den här punkten, även om han väl lär bli van vid beskyllningarna vad det lider; det finns ju många befogade sådana att rikta.

Vad som har hänt är att folkpartisterna i utskottet – och kanske också i kammaren – under trycket av en opinion, som förvisso är stark och i många avseenden är berättigad vad gäller kravet på ingripanden, har fallit ifrån. Däremot tycker jag att folkpartisterna skulle kunna klara av att ha så mycket

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

moraliskt mod – för det krävs det nog för att kunna stå emot en sådan opinion – och att de skulle ha medverkat till, i god liberal anda från Per Ahlmarks och andras dagar, att frågan löstes på ett konstitutionellt tillfredsställande sätt. Men det arvet från Per Ahlmark och andra – också detta vill jag säga – har ju folkpartisterna numera sprungit ifrån. Det finns väl snart inte mycket mera att springa ifrån.

Anf. 41 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det verkar som om Anders Björck med 15 års försening nu har kommit fram till 1960-talets ungliberalism. Vi andra, som har hunnit något längre, får väl hälsa honom välkommen så långt och hoppas att han kan utvecklas ytterligare något litet grand.

Jag har litet svårt att förstå att vi hela tiden skulle titta på opinioner och att vi skulle vara rädda för dem och svänga med dem. Det viktiga är väl de sakliga problemen, samhällsfrågorna. Vad vi försöker fundera över här i riksdagen är inte om det flammar upp några plötsliga opinioner eller inte, utan vi försöker fundera över de samhällsfrågor som bekymrar opinionerna. Nu har vi ett problem som bekymrar mycket stora grupper i samhället, men då säger Anders Björck: Var god vänta!

Vi har vid behandlingen av regeringens proposition övervägt en hel del av de invändningar som kommit upp. Det är det, Anders Björck, som riksdagen är till för – att fundera över propositionerna, tillföra dem nya synpunkter, lyssna på olika röster och beakta olika farhågor samt fundera över hur man bör göra för att klara av de problem som finns inbyggda i regeringens förslag. Jag hoppas att Anders Björck i sin kommande riksdagsmannagärning skall fortsätta att sakligt granska regeringens förslag.

I den granskning som vi har gjort inom kulturutskottet och konstitutionsutskottet har vi tagit hänsyn till att det har framförts en hel del kritik och en del konstruktiva synpunkter. Vi har utvecklat ett förslag som är helt nytt – och som regeringen icke har tagit ställning till – men som inom konstitutionsutskottet har diskuterats fram och som vi konsulterat lagrådet om. Vi har blivit övertygade om att det går att genom en sådan paragraf förbättra den lag som trepartiregeringen föreslog. Vi har också tyckt att vi har kunnat bygga in i lagen tillfredsställande garantier för att legitima yttrandefrihetsintressen inte skall trädas för när.

Herr talman! Jag har inget nytt yrkande, utan jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Anf. 42 ANNIKA ÖHRSTRÖM (c):

Herr talman! Rätten att fritt yttra sig i tal, skrift och bild utgör en omistlig grundläggande frihet, utan vilken vårt samhälle inte skulle förtjäna att kallas demokratiskt. Rätten för alla att yttra sig i alla angelägenheter befrämjar de krafter som möjliggör en statsbyggnad, inom vilken vitt skilda kulturer, politiska åsikter och smakriktningar i allchanda hänseenden kan samlas för en fast och äkta samhällsgemenskap – en statsbyggnad där intet våld eller tvång kan utgöra statsledningens surrogat för den gemenskap som bygger på

solidaritet, lojalitet och inbördes respekt.

Inom yttrandefrihetens ram måste var och en respektera att hon eller han kan mötas av uttryck för åsikter och smakriktningar som är just henne eller honom främmande och som kanske t. o. m. subjektivt sett ter sig mer eller mindre avskräckande. Fostran i tolerans mot och i samverkan med olikåttan- de fordrar att uppfattningar får brytas mot varandra i en fri opinionsbildning. Det vill till starka skäl för att man genom straffsanktion eller på annat sätt skall göra även den minsta inskränkning i denna yttrandefrihetens inne- börd.

Yttrandefrihetens värde – det måste poängteras – ligger i att man kan och får uttrycka åsikter på ett sätt som är gripbart för mottagaren av budskapet och gör det möjligt för denne att penetrera, överväga och i överlagda former reagera mot.

Vi måste som valda att leda detta samhälle våga göra klart för oss att vi med yttrandefrihet menar just denna frihet, och vi måste i öppen debatt främja ett utvecklande åsikts- och åskådningsutbyte. Vi kan inte med öppna ögon hänge oss åt en okritisk dyrkan av ordet yttrandefrihet, utan i första hand se vad det egentligen står för i vårt samhälle. Vi kan inte med korslagda armar åse hur det i yttrandefrihetens namn förekommer framställningar, vars verkan uteslutande har nedbrytande effekter på det samhälle vi vill skapa.

Vi vet genom flera utredningar att media med rörliga bilder – och då särskilt TV – har en nästan ofattbart slagkraftig verkan genom sin förmåga att ge allt vad som skildras en prägel av verklighet och sanning. För det okritiska och otränade ögat stannar effekten emellertid inte här, utan det som TV förmedlar blir – med samma verkan och effekter som det vi ibland kallar hjärntvätt – sant, rätt, riktigt och därmed efterföljansvärt.

De mest okritiska mottagarna av bildinformation är barn och ungdom. Amerikanska undersökningar t. ex. har visat att småbarn, i vart fall inte före tre års ålder, inte bör tillåtas att regelbundet se på TV. I åldrarna därefter bör TV-tittandet, för att inte ge en snedvriden information, ske under ledning av äldre med förmåga att tolka, förklara och tillrättalägga mediets budskap. Det är mot denna bakgrund knappast svårt att föreställa sig vilka för samhället nedbrytande krafter en ohämmad, hänsynslös och meningslös framställning av våld ofelbart måste utlösa.

Ingående och fasansfulla skildringar av hur människor utan annat motiv än själva våldslustan lemlästar och massakrerar varandra tjänar intet annat syfte än att underbygga en hänsynslös och rå anda, som rimmar mycket illa med våra värderingar. Det spekulativa, råa videovåldet saknar definitivt de positiva drag som yttrandefriheten måste anses i första hand främja. Risken att vår ungdom förleds in i idé- och tankebanor där det groteska och förvridna blir förhärskande motiverar utan tvekan ett förbud mot spridning av videogram eller film av angivet slag till barn upp till 15 år.

Enligt regeringsformen fordras särskilt starka skäl för inskränkningar i yttrandefriheten vad gäller vuxna – med vilket begrepp vi i detta avseende alltså menar alla som just uppnått 15 års ålder och äldre. Som skäl för att inte

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

begränsa det s. k. extremvåldet avseende vuxna har andragits såväl att en sådan begränsning skulle kunna innebära konsekvenser för konstnärligt och andra allvarligt syftande framställningar, som att de skulle vara svåra att överblicka, liksom att oförsvarlighetsrekvisitet vid domstolsbedömning skulle ge utrymme för inte godtagbara tolkningsmarginaler. Dessa argument har återopats med hänvisningar till de pågående videogram- och yttrandefrihetsutredningarna.

Jag vill poängtera att de problem som lagstiftningsärendet avser att komma till rätta med är i behov av en akut, om än i föreliggande skick något provisorisk lösning.

att förbudet för spridning till barn upp till 15 år inte kan anses tillräckligt verksamt med hänsyn tagen till det starka intresse som krasst ekonomiska aspekter förmått skapa för denna vidriga våldsporr samt

att den som nyss fyllt 15 år inte heller kan anses vara mogen att utan att bli menligt påverkad ta del av ett ohämmat våld – bara för våldets egen skull och ingenting annat.

Det är alltså angeläget att vi som i folkets namn handhar vården av vårt samhälle i dag vågar stå för ett beslut som söker undanröja varje risk för vår ungdom att utsättas för extremvåldet.

Jag vill i detta sammanhang passa på att något kommentera det Anders Björck sade om trepartiregeringens proposition. Jag hänvisar till vad Daniel Tarschys sade om utbyggnad av förslaget, men också till att det faktiskt var centerpartiet som under den allmänna motionstiden lade fram motioner i detta ärende som var nära likalydande med lagstiftningsförslaget. Dessutom lade vi fram en del motioner i anslutning till propositionen.

Anders Björck har också framställt konstitutionsutskottets betänkande som om det vore enbart ett socialdemokratiskt förslag. Men konstitutionsutskottet har en centerpartistisk ordförande, och vi är naturligtvis mycket tacksamma att socialdemokraterna har anslutit sig helt och fullt till detta förslag.

Jag är fast övertygad om att såväl vi i kammaren som allmänheten klart inser att yttrandefrihetens positiva idé och natur inte kan sägas inskränkas i något beaktansvärt avseende genom beslut att skära av den höld som videovisning av ett spekulativt extremvåld utgör i vårt samhälle. Även här vill jag ge en kommentar till Anders Björck som nämnde något om att centerpartiet och folkpartiet fick kalla fötter med anledning av den hastiga opinionen som blommade upp från allmänheten. Jag vill säga att jag tycker att allmänhetens reaktion är oerhört sund. Den vittnar om att allmänheten följer den här debatten och även om att allmänheten förmår att göra en åtskillnad mellan våld och våld, dvs. mellan det våld som dagligen tyvärr omger oss, och som vi kanske inte kan befria oss ifrån i vår tillvaro, och det extremvåld som enbart har ett spekulativt syfte.

Sedan sade också Anders Björck att framställningen av extremvåldet skulle minska snabbt, att det alltså skulle ha en vikande tendens. Jag har fått andra uppgifter som säger att extremvåldet i stället ligger och lurar i

buskarna. Man är beredd att exploatera detta ytterligare – givetvis för att uppnå kommersiella syften.

Jag är samtidigt fast övertygad om att varje sansad bedömare kan urskilja de konstnärliga bevekelsegrunder som motiverar en del våldsinslag som förekommer i t. ex. Polanskis filmer, liksom att varje sansad bedömare kan inse att det kan vara av nyhetsvärde – tillika avskräckande – att exempelvis, som skett, under pågående krig skildra dettas natur genom bl. a. de bilder som förekommit i TV av en polischef i Saigon, brutalt avrättande värnlösa människor. Jag är också, som jag nyss nämnde, övertygad om att människor i allmänhet klart inser att våld som är av extrem natur uteslutande framställs för sin egen skull och är helt i avsaknad av de konstnärliga motiv som vår yttrandefrihet vill slå vakt om.

Som rekvisiten i 1 § första stycket är utformade finns vida marginaler för att försvara t. o. m. det allra lägsta konstnärliga värdet, i det att bestämmelsen inriktas på det mycket extrema våldet mot människor och det därtill kopplade oförsvarlighetsrekvisitet. Med kännedom om våra domstolars kompetens och grannliga bedömningar och den preventiva verkan som den föreslagna lagstiftningen väntas medföra hyser jag stor tilltro till de eventuella följdverkningar föreliggande förslag till lagstiftning kan tänkas få i vad avser såväl ärendenas mängd som art.

Med hänsyn till vad jag här har anfört beträffande våra ungdomars själsliga hälsa och rätt till en sund utveckling i ett sunt samhälle menar jag att den yttrandefrihet som vårt samhälle är betjänt av inte tillnärmelsevis kommer i farozonen genom den föreslagna lagstiftningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Min replik till Annika Öhrström kan i stort sett bestå av att jag läser upp en intervju med hennes partivän författaren P. O. Sundman – en intervju som presenteras i dag med rubriken "Videovåldet chanslöst när Åsa-Nisse kommer".

Följande står att läsa i artikeln: "Centerpartisten Per Olof Sundman, ordförande i videogramutredningen, är lite stressad och irriterad över det senaste halvårets debatt om videovåldet. Bättre blev det inte heller när hans partikamrater körde över honom och utredningen med ett förslag om en lag mot videovåldet. Självt är han helt emot en lagstiftning och avvisar tanken om förbud mot visning av videogram med våldsinslag."

Sedan säger P. O. Sundman, som ju här sysslat med de här frågorna under ett stort antal år, följande: "Redan nu verkar det vara kärvare tider för spekulanterna i videobranchen. Och vänta skall du se när Åsa-Nisse-filmerna, Sound of Music och andra underhållningsfilmer börjar hyras ut, då har de inte en chans."

Vidare står det att läsa i den här artikeln: "Med en parallell från filmens

barndom försöker han påvisa att vålds- och porrinslagen bara är en barnsjukdom som kommer att försvinna så fort kvalitetsfilmerna och TV-programmen kommer ut på videokassetter.”

Detta kontrasterar alltså väldigt starkt mot vad Annika Öhrström sade, nämligen att vi nu står inför en våldsvåg på videogramområdet och att den här typen av spekulanter lurar i buskarna.

Jag skall, herr talman, med tanke på den knappa tiden inte fortsätta att citera mera av vad en av vårt lands främsta experter på videogramfrågor och kulturfrågor över huvud taget säger, men hans inlägg kontrasterar totalt mot vad centerpartiets representant här har sagt.

Anf. 44 ANNIKA ÖHRSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Jag är ledsen att jag har svårt att bemöta det som Per Olof Sundman har sagt i den här tidningsartikeln, eftersom jag inte själv har tagit del av den. Det förefaller mig emellertid som om det Per Olof Sundman här har nämnt mera är egna spekulativa gissningar än resultatet av undersökningar eller annat som kan åberopas. Det förefaller alltså mig mera vara något som han själv tycker.

Anf. 45 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Herr talman! Det senaste som sägs är ju verkligen fantastiskt! Det skulle alltså innebära att P. O. Sundman i en stor artikel bara lägger fram litet egna tankar och funderingar som är spekulativa och inte bygger på någon verklighetsbakgrund. Det är en allvarlig anklagelse, riktad mot förre vice ordföranden i riksdagens kulturutskott, mot en ledamot av Svenska akademien, mot en person som varit ordförande i videogramutredningen sedan dess tillkomst 1977, och mot en utredning som verkligen har sysslat och sysslat med dessa frågor och gjort undersökning efter undersökning och vars hela kansli har varit involverat i arbetet med att i enlighet med våra direktiv försöka belysa just vad som händer på marknaden.

Det är alltså ett oerhört angrepp som här riktas mot centerns förnämste kulturpolitiker.

Anf. 46 ANNIKA ÖHRSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Jag är givetvis oerhört tacksam för att Anders Björck använder centerns representanter som förebilder i detta avseende.

Men när det gäller spridning och kommersialisering av det s. k. extremvåldet, är det nog så att bl. a. massmediafolk har den uppfattningen att det är allvarligt och oroande för vårt samhälle, om detta extremvåld vinner terräng och får spridning – inte minst för vår ungdom, för vårt uppväxande släkte och dess utveckling.

Anf. 47 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Låt mig först uttrycka min tillfredsställelse över det resultat som konstitutionsutskottets majoritet kommit fram till vad gäller videovåldet. Detta grundar sig på kulturutskottets yttrande. Man vill alltså begränsa

utbudet också för vuxna och inte bara för barn under 15 år. Detta är helt i linje med vad vpk föreslagit. Också om det nuvarande förslaget har sina begränsningar – vi kan inte i dag fatta beslut om förhandsgranskning av alla videokassetter, band och skivor – så är detta, såvitt jag kan förstå, så långt man kan komma om man vill se snabba resultat.

Majoriteten i utskottet har härigenom enligt min uppfattning tagit sitt ansvar inte bara för de av riksdagen uppsatta kulturpolitiska målen utan också, och först och främst, för barnen och ungdomen.

Desto mer upprörd blir man över moderaternas agerande, och desto större blir besvikelsen över detta.

Moderaterna påstår sig värna om yttrandefriheten, men som flera talare redan framhållit är yttrandefriheten alltför viktig för att missbrukas så som nu sker av högern. Det är inte yttrandefriheten moderaterna slår vakt om, utan det är de snöda vinstintressena – de kommersiella krafternas rätt att fritt få härja också bland de yngre. Detta tycker jag är en cynism som saknar motstycke.

Högern brukar påstå sig verka mot våldet – vem kommer inte ihåg Britt Mogårds Stålmanskampanjer? Men i praktiken är de alltså inte beredda att ta itu med de krafter som verkligen bidrar inte bara till våld utan också till kvinnoförakt, rasdiskriminering, förakt för oliktankande och förakt för svaga. De hänvisar i dag genom Anders Björck till att de ställer upp bakom ett förbud mot spridning till barn men anser att vuxna skall få ta del av de grovt sadistiska våldsskildringar som vi nu behandlar. Redan detta är inkonsekvent. Man gör det också trots den massiva remissopinion som krävt än längre gående åtgärder, t. ex. förhandsgranskning. Till denna opinion hör Läkarförbundet, Hem och Skola, skolöverstyrelsen och andra tunga remissinstanser. Detta gör moderaterna trots de klara forskningsresultat som visar att inte bara barn utan också vuxna far illa av denna typ av underhållningsvåld.

De gör detta trots att inte ens de moderata ledamöterna i kammaren helt kan ha undgått att se hur verkligheten ser ut och hur ett spridningsförbud riktat enbart till barnen skulle verka i praktiken. Också mindre barn, t. o. m. förskolebarn, kommer då att få se dessa videoprodukter, genom att de får tillgång till dem genom äldre kamrater och genom vuxna.

Efter att ha lyssnat till Anders Björck och efter att ha sett dem som instämde i hans anförande kan jag inte låta bli att fråga mig: Har Anders Björck sett Verktygsmördaren eller Texas Chain Saw Massacre? Motorsågs-massakern, som man var upprörd över förut, är trots sin råhet och brutalitet förhållandevis mild i jämförelse med de här produkterna. Och utvecklingen fortsätter mot allt råare våld.

Jag frågar mig också: Har moderaternas företrädare här i kammaren – Anders Björck och de andra – över huvud taget varit i kontakt med de barn och ungdomar som knallar hem till varandra på frukostrasterna och ser dessa filmer, med åtföljande sömnproblem, skräckkänslor och även sådant som varit aktuellt i min stadsdel, nämligen Fonzieligan? Har ni besökt några av de videocentra som vuxit upp som något slags giftsvampar inte bara i Stockholm

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

utan över hela landet? Bara i mina kvarter har det vuxit upp sex stycken under loppet av ett år. Jag har varit inne i samtliga av dem. Och jag kan försäkra att det inte är några som helst problem – vare sig för mig eller för ungdomarna – att hyra någon av de filmer som vi i dag diskuterar. Har ni tittat på det porrutbud som det är fråga om – de sadistiska inslag som är aktuella och som trots branschens försäkringar om självsanering fortsätter att saluföras eller hyras ut?

Nu har branschen sagt – och det åberopar moderaterna – att de större bolagen skall vidta självsanering. Men det finns också ett fyrtiotal små skutfirmor som bara har en boxadress, och jag kan försäkra att de kommer att fortsätta att bedriva den mycket lönsamma affär som det i dag är att profitera på våld – trots Anders Björcks försäkringar om motsatsen.

Anders Björck säger också: Sätt in frågorna i ett sammanhang, lyssna på experterna, lyssna på Per Olof Sundman! Det är samme Per Olof Sundman som suttit ordförande i en utredning som efter tre år inte åstadkommit någonting vad gäller detta videovåld. Det är samme Per Olof Sundman som i TV sitter och förklarar, när han får se de här filmerna: Jag hade inte en aning om att sådant här kunde få förekomma. Det är alltså Anders Björcks expert!

Jag tycker att ni kunde bilda er en egen uppfattning. Resten av de experter som finns är faktiskt eniga om motsatsen – om att våldet har skadliga effekter.

Jag tycker att högerens agerande i denna fråga visar inte bara på cynism och bristande verklighetsförankring utan på någonting än allvarigare, att man avlägsnar sig helt från de kulturpolitiska mål som riksdagen 1974 var överens om. Jag har tidigare varit med och kritiserat inte målen som sådana, utan att man inte gott dem något innehåll. Men vad moderaterna nu är på väg att göra är att springa ifrån dem.

Herr talman! Det kan därför finnas anledning att helt kort erinra om dessa mål. Jag tror att det kan vara nyttigt för Anders Björck att få höra vad de innefattar.

Det första målet är att kulturpolitiken skall medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas. Jag frågar mig: På vilket sätt skyddas yttrandefriheten av sadism av Verktysmördarens typ?

För vpk är tankefriheten en förutsättning för yttrandefriheten. Därför har vi också varit med om att godkänna filmcensuren. Från höger är yttrandefriheten uppenbarligen avhängig av de kommersiella krafterna.

Ett annat mål är att motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet. Detta är – det har vi varit inne på många gånger – en av kärnpunkterna. Här har samtliga borgerliga partier visat var de står och vad de sätter främst. De har tidigare konsekvent gått emot alla former av restriktioner. Det är därför desto mer glädjande att folkpartiet och centern i dag äntligen inser att det kan finnas gränser också för vinstintressena.

Herr talman! Jag har sagt det tidigare här i kammaren men jag vill gärna upprepa det: vpk är inte motståndare till videotekniken i sig. Den kan som

många andra massmediatekniker användas positivt. Den kan, som högern vill, användas till att förslava människorna men den kan också användas till att aktivera dem och öppna vägen för ett mer demokratiskt samhälle. Den kan användas för att ge människorna möjlighet till skapande och glädje, till lust och sorg. Den kan bli redskap för en förändring. Men det förutsätter enligt vår mening restriktioner för avarterna. Och det förutsätter resurser för alternativen.

I vår motion 1081 har vi föreslagit sådana resurser. Vi framhåller där att den inhemska delen av videomarknaden kommer att bli mycket liten, om inte kraftiga stödåtgärder sätts in för att utveckla en inhemsk produktion. Kulturutskottet hänvisar till den försöksverksamhet som skall startas av Sveriges TV under hösten och till att tidigare sända TV-program skall visas på två bibliotek – två bibliotek i hela landet. Jag anser detta helt otillräckligt. Beträffande denna del yrkar jag därför bifall till motion 1081.

Anf. 48 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill kort beröra det sista som Eva Hjelmström tog upp, vpk:s förslag i motion 1081 om stöd till icke-kommersiell videoproduktion. Vi hänvisar i kulturutskottet till den försöksverksamhet som Sveriges TV skall bedriva genom att göra delar av sin programbank tillgängliga som videokassetter. Denna verksamhet skall börja till hösten, och vi tycker att det är en angelägen insats.

Vi hänvisar också till videogramutredningen, som faktiskt har detta som sin huvuduppgift. Det finns väl trots allt skäl att hysa en viss förhoppning om att den skall kunna presentera några förslag på den punkten.

Vi vill mot den bakgrunden inte tillstyrka vpk:s yrkande men instämmer naturligtvis i att det är nödvändigt med positiva åtgärder på videogramområdet. Härtill får vi emellertid återkomma när vi har sett resultaten av försöksverksamheten och när vi har fått de förslag som videogramutredningen förhoppningsvis lägger fram under innevarande år.

Jag vill sedan något beröra den diskussion som i övrigt förs i videogramfrågorna. Vi har vid många tillfällen behandlat de frågorna i kulturutskottet.

Vi har alla insett att den nya tekniken har många fördelar. Den kan användas för spridning av kulturprogram, värdefulla filmer och viktig information. Den kan med fördel användas inom amatörverksamheten och därmed ge många människor möjlighet till eget skapande med rörliga bilder. Video kan också få betydelse för invandrare och andra språkliga minoriteter. Men farhågorna för missbruk av videotekniken väcktes tidigt.

För att på bästa sätt kunna ta till vara videons möjligheter och för att söka avvärja missbruket uttalade sig kulturutskottet redan 1976 för att en särskild utredning borde tillsättas. Denna kom till stånd 1977.

Den förväntade expansionen av videomarknaden dröjde, men för ett par år sedan började den ta fart. Samtidigt kunde man se hur utbudet av videogram allt mer kom att domineras av våldsinslag och pornografi.

Socialdemokraterna krävde då att regeringen skulle vidta åtgärder. Vi

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

ansåg att den begynnande flodvåg av extrema och kommersiellt spekulativa våldsskildringar som då kunde skönjas borde stoppas i tid.

Men den borgerliga riksdagsmajoriteten sade nej till våra förslag. Den hänvisade till videogramutredningen. Utskottet noterade att utredningen inte uttryckligen givits i uppdrag att söka finna vägar att begränsa det programutbud med våldsinslag som vi beskrev i vår motion. Men utskottet ansåg det vara angeläget att utredningen aktivt prövar olika möjligheter att motverka en utveckling mot förråande inslag i videogramproduktionen. Regeringen bör försäkra sig om att så sker, skrev utskottet.

Tyvärr har videogramutredningens borgerliga majoritet inte visat något påtagligt intresse av att fullgöra denna beställning. Den kommersiellt spekulativa videomarknaden har därför här fått en frizon som den girigt och hänsynslöst har utnyttjat.

När så TV genom sitt berömda Studio S-program i december i fjol lät svenska folket se delar av det utbud av våld som förekommer, tvingades regeringen till handling. Den snabbutredning som regeringen då lät göra borde enligt vår mening ha gjorts minst ett år tidigare. Men bättre sent än aldrig, tyckte vi.

Regeringens förslag i proposition 176 blev tyvärr ett slag i luften. Den föreslagna åtgärden att begränsa våldsutbudet till barn under 15 år kommer att ha ytterst liten effekt. Ingen kan på allvar hävda att den av regeringen föreslagna åtgärden kommer att utgöra något effektivt skydd för barnen, vilket ju var avsikten. Förslaget innebär att extrema, sadistiska våldsskildringar fritt får saluföras till ungdom över 15 år och vuxna. Ingen kan heller efter vad som hänt under det senaste året förlita sig på en självsanering av videomarknaden. Där finns alltför många skrupelfria profitörer.

Det bör i sammanhanget uppmärksammas att uthyrare av videofilm lär iaktta en viss restriktivitet när det gäller uthyrning av videokassetter till barn. Men det är att märka att det beror inte på omsorg om barnen, utan det beror på att man är rädd om kassetterna.

Detta medför emellertid inte att barnen skyddas mot våldsskildringarna. En undersökning som genomförts i Stockholm nu i vår visar att endast 3.6 % av barn och ungdomar i åldern 10–15 år själva har hyrt videokassetter. Men trots detta har 65 % av dem fått tillgång till kassetter genom kamrater, syskon, föräldrar eller andra vuxna. En undersökning i Umeå visar att den av branschen utlovade självsaneringen inte alls har genomförts.

Nu uppträder Anders Björck här och ger enligt mitt förmenande medvetet en falsk bild av verkligheten. Vad vi nu diskuterar är inte överföring av godkänd biograffilm på video. Vad vi vill stoppa är den rikhaltiga flora av videogram som nu förmedlar filmscener som stoppats av filmgranskningen eller som uppenbarligen inte skulle klara en prövning i filmgranskningen.

Våldet är en snabbt minskande del av utbudet, säger Anders Björck. Det är beklämmande att en ledamot av videogramutredningen på detta sätt vilseleder. Sanningen är ju att mängden av våldsutbud ständigt ökar och blir allt grövre och brutalare.

Anders Björcks hänvisning till Per Olof Sundman övertygar verkligen inte.

Vi minns, som Eva Hjelmström nyss påpekade, alla hans förvåning när studio S-programmet avslöjade verkligheten.

Sådan är situationen i dag. Gör någonting, säger människorna till oss politiker. En ström av skrivelser har kommit till kulturutskottet med krav om snabba åtgärder. Kraven kommer från barn- och ungdomsorganisationer, från föräldrar och ungdomsledare, hem- och skolföreningar, från kyrkor och samfund och många andra. Man kräver effektiva åtgärder. Man har ingen förståelse för politikernas tvekan.

Som exempel på sådana reaktioner vill jag citera Lärartidningens kommentarer till regeringens lagförslag:

”Lagförslaget innebär alltså att uthyrning och försäljning av de allra grövsta våldsskildringarna, oftast med sexual-sadistisk inriktning blir helt fria. Våldsvideomarknaden lämnas att blomstra ohejdat ---.

Blomstringen kommer att bli storslagen ---. Försäljningen av TV-kassettspelare till hemmen är för närvarande en stor succé i mediaapparaturbranschen. Rapporter om fortsatt uthyrning av grovt videovåld trots den proklamerade ’självsaneringen’ duggar in. Dessa smarta företagare har nu alltså fått besked från högsta ort att deras verksamhet skall förbli helt legal.

Allt detta är ännu en bekräftelse på myndigheternas egendomliga blindhet och ansvarslöshet inför de allra mest människofientliga massmedieinslagen.”

Lärartidningen slutar med att konstatera att detta förhållande endast kan förstärka föraktet för gällande lagar – och politikerföraktet.

Detta förakt kommer att ytterligare förstärkas av moderaternas tilltag att med utnyttjande av en specialparagraf blockera möjligheten för en bred riksdagsmajoritet att nu genomföra en nödvändig lagstiftning. Moderaterna visar därmed på det mest skamlösa sätt vilka profitintressen de tjänar.

Att tillåta spridning av kommersiellt spekulativa skildringar av extremt våld, dråp och kvinnomisshandel kan väl ändå aldrig anses befordra yttrandefriheten. Det kan inte heller finnas några andra kulturpolitiska skäl för detta. Däremot ökar sådana skildringar tendenserna till aggressivitet, våld och människoförakt i samhället.

Anders Björck frågar: Skall vi lagstifta mot dokumentära våldsinslag i TV också? Anders Björck vet fuller väl att ingen av oss krävt något sådant. Men riksdagen har enhälligt uttalat att TV bör iaktta stor försiktighet med våldsskildringar, och det gäller främst i underhållningsprogram.

Anders Björck gör sig i själva verket skyldig till ett oförskämt angrepp på Sveriges Television genom att antyda att den förmedlar samma sorts utbud av våldsskildringar som det vi nu vill få bort från den diskuterade videomarknaden.

Jag förstår inte att moderaterna, som gärna talar om den humanistiska grundsynen i vår kultur samt om lag och ordning, inte håller sig för goda för att medverka till en ytterligare upptrappning av videovåldet.

Hur skall moderaterna förklara detta ute i kyrkor och samfund? Hur går detta ihop med kampen mot våldet i skolan?

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

I kulturutskottet nådde vi enighet om att det numera är oomtvistat att underhållningsvåldet medför skadeverkningar främst på barn och ungdom och att det måste bedömas utifrån utvecklingen mot ökad aggressivitet och brutalitet i samhället.

Men moderaterna tar inte konsekvenserna av detta. Viljan att värna de kommersiella intressena är tydligen också på detta område starkare än viljan att visa omsorg om de svaga i samhället.

Herr talman! Jag yrkar bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande 32.

Anf. 49 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det är en gammal – men alltså alltför giltig – sanning att det är svårt att försvara yttrandefriheten när det verkligen behövs. För då yttrandefriheten ifrågasätts, görs det alltid av i det enskilda fallet starka skäl. Det är de utstuderade vidrigheterna, råheten och omänskligheten som väcker kraven på att yttrandefriheten skall beskäras.

Så är det också med videovåldet. Det utmanar, och det äcklar. Det väcker avsky hos varje sunt tänkande människa. Att snabbt bli kvitt Motorsågsmaskern skulle kännas som en befrielse. Frågan är bara hur det kan ske. Som flera moderata talare före mig här har påpekat är det alltså inte om synen på videovåldet som den här debatten egentligen handlar utan om vilka metoder vi kan och bör använda för att bekämpa det.

Vi moderater hävdar att yttrandefriheten som idé, tilltron till grundlagen och rättrådigheten som politiskt rättesnöre, oavsett åsiktsskillnader i övrigt, tar skada av den typ av snabbförbud som utskottsmajoriteten nu förordar.

Moderata samlingspartiet kräver därför att riksdagen tar sig tid till eftertanke, tid för att låta dem bli färdiga med sitt arbete som för länge sedan givits uppdraget att fundera över möjligheter till och konsekvenser av olika handlingsvägar för att bli av med våldet. De komplikationer som möter dem som väljer ett generellt spridningsförbud för att bekämpa våldsskildringarna är nämligen långt större än dem som konstitutionsutskottets majoritet redovisat, för att inte tala om Georg Andersson och kulturutskottet, som har yttrat sig inför konstitutionsutskottets behandling.

Georg Andersson talade inte om den delen av kulturutskottets arbete med videofrågorna. Och det var nog väl för honom. Hans egna partikamrater i konstitutionsutskottet har gett honom underkänt för det han har hävdat i grannutskottet.

Vad Eva Hjelmström beträffar är vpk:s facit i frågor om fri- och rättigheter och grundlagen sådant att hennes inlägg i en diskussion om grundlagsenligheten av vad vi nu håller på med kanske är av mindre intresse.

Att, herr talman, komplikationerna är många och outredda med den typ av generellt spridningsförbud som utskottsmajoriteten nu föreslår, vet flera av de ledamöter som utgör majoriteten. Men man väljer att inte säga någonting. Vinden blåser tydligen för hårt i ansiktet. Då försvaras brott mot yttrandefriheten med lustigheter och undanligningar. Då beskylls de som

vill ta hänsyn till vad yttrandefriheten faktiskt kräver för att stå i profitörernas sold, för att vara våldets apostlar eller kommersialismens riddare.

Jag vet inte, herr talman, om det är meningsfullt att efter den typen av beskylningar försöka föra en debatt om vad yttrandefriheten faktiskt kräver. Ändå skall jag göra ett försök till det. Det finns nämligen ett uttalande om värderingskonflikter av den i den här debatten flitigt åberopade yttrandefrihetsutredningen, som är en viktig utgångspunkt för en diskussion om hur videovåldet kan och bör bekämpas och om det är acceptabelt att göra det med den typ av åtgärder som utskottsmajoriteten förordar. Yttrandefrihetsutredningen skriver:

”Ingen åskådning kan göra anspråk på fridlysning. Man har aldrig så rätt att man har rätt att tysta andra.

Åsikter kan utmana vedertagna föreställningar hos en majoritet och alltså hota en rådande värdegemenskap. De kan av enskilda människor upplevas som kränkningar av djupt kända värderingar. Det är därför en stående frestelse att söka förbjuda bort uppfattningar som man starkt ogillar i stället för att möta dem med den egna övertygelsen. Men man riskerar då just det man vill försvara. Yttrandefriheten är allas eller ingens.”

Men har då, herr talman, utstuderade grymheter på videotape någonting alls med ett seriöst meningsutbyte att skaffa? Självfallet inte, utropar Gunilla André i Svenska Dagbladet i dag och får medhåll av Hilding Johansson här i debatten samt – hör och häpna – också av Daniel Tarschys. I förstone är det lätt att tro att de faktiskt har rätt. Ändå, herr talman, har de fel. Som skäl för en yttrandefrihetsinskränkning räcker det nämligen inte med att slå fast att videovåldet inte har någon plats i det meningsfulla och vitala utbyte av åsikter som är det fria och öppna samhällets livsnerv. Ingreppet kan ändå vara oacceptabelt.

Sanningen är nämligen att det är just genom att avföra somligt i vårt samhälle till det förbjudna området, det som inte spelar någon roll för den fria opinions- och åsiktsbildningen, som man gör sig skyldig till just det som yttrandefrihets- och i än högre grad tryckfrihetslagstiftningen vill förhindra: att man värderar och väger vad som har en plats och vad som inte skall få förekomma.

Vänjer vi oss vid att sortera företeelser i tillåtet och förbjudet, undergrävs respekten för och tilltron till principen om friheten att yttra vad man vill, även om det utmanar eller t. o. m. kränker. För varje ingrepp i tryck- och yttrandefriheten som riksdagen anser sig kunna göra försvagas den idé som lagstiftningen uppbyggs av. I denna mening är också ingrepp som känns djupt riktiga i sig en förlust för yttrandefriheten.

Men, herr talman, problemen stannar inte vid detta. Den lagstiftning utskottet föreslår kan, om det vill sig illa, t. o. m. inom sig själv bära fröet till en utvidgning av våldsförbudet till att också träffa sådana skildringar som det finns uppenbara skäl att tillåta. För det finns försvarliga våldsskildringar. Våld är, som också utskottsmajoriteten påpekar, en del av verkligheten. Och

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

den verkligheten måste få visas också på video, om inte annat så för att avskräcka.

Utskottet vägleds i sitt förslag av en behjärtansvärd ambition att skydda barn från våldsscener. Samma strävan bär upp oss reservanter. Det förbud mot spridning av videogram med våldsinslag till barn under 15 år som alla är ense om tar sikte på att förhindra barn från att komma i beröring med den typ av våld som vi inte tillåter barn att se på bio. Och det är åtskilligt mer än extremvåldet som filmcensuren med all rätt plockar bort. En sådan begränsning kan ske, utan att några yttrandefrihetsintressen träds för när.

Utskottsmajoritetens önskan att gå längre än vad trepartiregeringen fann klokt att göra förefaller bygga på tron att det är just det man kallar för det extrema våldet som utsätter barn och ungdomar för särskilda risker. Spridningsförbudet motiverar man dessutom med att det inte går att lita på föräldrarna. Något kan ju slinka emellan till barnen, om man tillåter att det finns.

Kanske bryter utskottsförslaget, som Anders Björck redan påpekat, mot grundlagens bud om att man inte får förbjuda mer än vad nöden kräver. Men dessutom är utskottsförslaget i all välmening troligen utformat på basis av en missuppfattning om hur våld egentligen påverkar. Vetenskapen hävdar nämligen att det är den alldagliga och nötande men i och för sig inte särskilt råa våldsmentaliteten snarare än det extrema våldet som avtrubbar och förvrider.

Vill man skydda våra barns och ungdomars uppväxt, är sannolikt det nu föreslagna extremvåldsförbudet verkningslöst, hur riktigt det än känns att tillgripa det. Och vad händer, när detta blir uppenbart för fler än de forskare som redan vet hur det förhåller sig och riksdagen har gett sin sanktion till att genom ingrepp i yttrandefrihetslagstiftningen nå de syften alla är ense om?

Med samma motiv som utskottsmajoriteten i dag använder för att snabblagstifta mot extremvåld är det möjligt att ingripa också mot skildringar av det vardagsvåld som är en del av en verklighet vars skildring det är yttrandefrihetslagstiftningens yttersta mening att skydda. Olle Svensson kommer om en stund att hävda att man från utskottets sida har varit noga med att bygga in skydd, försvarlighetskriterier, för att motverka detta.

Herr talman! Inga försvarlighetskriterier i världen är skydd nog om man väl har accepterat att yttrandefrihetslagstiftningen kan betraktas som en lagstiftning bland andra och inte som den exklusivitet den måste vara om den skall ha någon mening.

Vad är det då utskottsmajoriteten vill att riksdagen skall göra? I värsta fall är det att riksdagen snabbt skall genomföra en rättighetsinskränkande lagstiftning, som sannolikt inte har den effekt man eftersträvar men som väl riskerar att bidra till en urgröpfung av den mest fundamentala av våra fri- och rättigheter.

Herr talman! Är det så konstigt att vi moderater anser att man skall tänka efter en gång till om detta är förnuftigt och analysera alla konsekvenser av vad man tänker göra innan man gör det?

Anf. 50 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag verkligen inte uppfattar konstitutionsutskottets förslag som ett underkännande av den socialdemokratiska partimotionen eller kulturutskottets yttrande. Även om det inte tillgodoser alla våra krav är det ett viktigt steg i rätt riktning.

Jag uppskattar att konstitutionsutskottets förslag skulle kunna genomföras snabbt. Men tyvärr gör nu moderaterna sitt yttersta för att hindra och stoppa denna nödvändiga lagstiftning. Det vore djupt beklämmande om moderaterna skulle lyckas i detta uppsåt. De som kommer att tjäna på det är hänsynslösa kommersiella intressen – men barnen är de stora förlorarna.

Anf. 51 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Per Unckel åberopar ånyo yttrandefriheten, och man försöker alltså från moderat håll att krypa bakom den. Jag uppfattar det som hyckleri. Och som Georg Andersson sade är det ett hyckleri och en cynism som drabbar i första hand barnen och ungdomen. Jag har svårt att förstå på vilket sätt yttrandefriheten skulle hotas av halvtimmeslånga skildringar av styckningar av kvinnor men också av barn och ungdomar. Sådant har vi varit överens om att förbjuda i vad gäller filmen. Vi har en filmcensur, som också moderaterna har ställt upp på. Men här ställer man alltså inte upp, beroende på att man i stället slår vakt om de kommersiella intressena.

Sedan upprepar Per Unckel ånyo vad Anders Björck var inne på och påstår att vi skulle vara motståndare till alla former av våldsskildringar. Som redan har sagts från talarstolen är så inte fallet. Om Anders Björck läser konstitutionsutskottets och kulturutskottets betänkanden och ser på vad rättscheferna sade i sin promemoria, finner han att det framhålls mycket tydligt att det skall finnas utrymme för att visa det realistiska våld som finns i samhället. Jag kan inte låta bli att tänka tillbaka på den tid när TV visade exempelvis skildringar från Vietnamkriget, av hur USA där uppträdde gentemot befolkningen, och vilka det då var som ropade på censur.

Det är alltså inte fråga om att undvika att visa den typen av våldsskildringar ens när det gäller video i dag. Titta igenom vad som är sagt och vad som är skrivet, Per Unckel!

Anf. 52 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Min replik blir mycket kort. Om Georg Andersson fortsätter att föra en debatt på temat att alla som försöker säga "stanna upp och tänk" är i kommersialismens och profitörernas sold, då tänker jag inte ödsla någon tid på honom. Den debatten kan han föra tillsammans med Eva Hjelmström eller någon annan kamrat som talar samma språk.

Frågan om huruvida kulturutskottets socialdemokrater och socialdemokraterna i konstitutionsutskottet har en identisk syn på hur regleringen av videovåldet skall gå till överlåter jag med varm hand till Olle Svensson att besvara. Jag skulle vilja be Olle Svensson bekräfta att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet till alla delar har instämt i vad socialdemokraterna i kulturutskottet har anfört i sitt yttrande till oss.

Eva Hjelmström och yttrandefriheten är en fråga alldeles för sig själv, herr talman. Innan vi går till votering i den här frågan skulle jag bara för Eva Hjelmströms upplysnings skull vilja tala om hur det förhåller sig med filmcensuren. Icke bara är det så att kammarledamöter som debatterar denna fråga i den offentliga debatten inte har läst grundlagen, utan Eva Hjelmström, som debatterar den i denna kammare, vet uppenbarligen inte vad grundlagen stadgar och filmcensuren har för uppgifter. Det är inte så att det som utskottsmajoriteten föreslår är detsamma som redan gäller på filmens område. Också om utskottsmajoritetens förslag skulle gå igenom, är det nämligen fullt möjligt att alltjämt saluföra på 8 mm smalfilm samma bilder som man förbjuder när det gäller video. Vad vi har är däremot en förhandsgranskning av filmer som skall visas offentligt på bio. Att vi skall ha en sådan granskning också i fråga om videogram är denna riksdag hundraprocentigt enig om.

Anf. 53 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! När jag tidigare uppmanade Per Unckel att läsa igenom vad som skrivits om detta i betänkandena från konstitutionsutskottet och kulturutskottet och i den ursprungliga promemorian från rättscheferna, glömde jag att uppmana honom att också lyssna på vad som sägs i kammaren. Jag är nämligen mycket väl medveten om att det inte är ett förslag motsvarande det som gäller på filmområdet som utskottsmajoriteten i dag är beredd att stödja och som vi instämmer i. Det framhöll jag också i mitt tidigare anförande. Det jag sade var att många vill ha samma granskning som gäller på filmområdet också på detta område men att jag är medveten om att detta kräver en grundlagsändring. Med det förslag vi nu stöder har vi gått så långt man kan komma i dag, och jag tycker att det just utifrån barnens och ungdomens utgångspunkt är beklagligt att moderaterna på det här cyniska sättet försöker hindra att vi sätter stopp för en fortsatt spridning av dessa våldsprodukter.

Anf. 54 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall knyta an till den del av debatten som nu närmast har förts av Per Unckel, där han tog upp de yttrandefrihetspolitiska komplikationer som ju alltid kan inträffa i samband med en lagstiftning av det här slaget.

Jag vill då crinra om att det under 1970-talet har bedrivits ett omfattande arbete på att åstadkomma en särskild grundlag, som efter mönster från tryckfrihetsförordningen ger skydd åt yttrandefriheten också i andra medier än tryckta skrifter. Vi som arbetar i yttrandefrihetsutredningen – det gör både Per Unckel och jag – har sagt att vi är glada över att regeringen och konstitutionsutskottet är eniga om att det skulle ha varit mindre ändamålsenligt, om vår kommitté fått i uppdrag att bryta ut frågan om ett eventuellt förbud mot våldsskildringar i videogram och film för en isolerad behandling. Denna fråga har nämligen ett i direktiven klart uttalat samband med spörsmålet om vuxencensuren vara eller inte vara då det gäller film.

Kommittén eftersträvar vidare en samlad bedömning av frågor som är gemensamma för flera uttrycksformer, främst de som gäller ensamansvar, tillsyn, åtal och rättegångsformen.

Vad som i dag föreslås är en provisorisk lagstiftning, och jag anser att de förslag som nu lagts fram inte föregriper mer principiella överväganden från yttrandefrihetsutredningen. Tvärtom vad som av obegriplig anledning har sagts i meddelanden i pressen och i flera tidningskommentarer har både regeringen och utskottet avvisat tanken på att i en provisorisk lag komma åt avarter av våldsskildringar genom förhandsgranskning. De rättsliga medel som står till förfogande sedan censur avvisats är efterhandsingripande genom straff mot våldsframställningar. En av alla accepterad utgångspunkt har varit att skydda barn och ungdom mot skadliga intryck och negativ påverkan.

Jag vill understryka att både regeringens ursprungliga och den nu av KU-majoriteten förordade lagrådsremissens utökade förslag till förbudslag innebär inskränkningar i yttrandefriheten.

Jag är den förste att ta allvarligt på sådana inskränkningar. Jag hade faktiskt tänkt citera precis samma passus som Per Unckel anförde ur yttrandefrihetsutredningens betänkande, men jag kan nu nöja mig med att bara för att den skall komma in i sitt rätta sammanhang, summariskt återge dess innehåll. Där framhålls bl. a. följande:

Det som kräver motiveringar blir inte yttrandefriheten utan ingrepp i den. Det är en stående frestelse att söka förbjuda uppfattningar man starkt ogillar i stället för att möta dem med den egna övertygelsen. Men man riskerar då just det man vill försvara. Yttrandefriheten är allas eller ingens.

Jag vill tillägga att innebörden i passusen i korthet är den att yttrandefrihetslagstiftningen inte bör utformas så, att man förbjuder yttranden enbart på grund av att de ger uttryck för åsikter, värderingar eller attityder. För att en begränsning i yttrandefriheten skall vara godtagbar måste den kunna motiveras med ett från allmän synpunkt viktigt intresse. Detta kan motverkas genom en påtaglig risk för vissa allvarliga skadeverkningar: Det gäller alltså att undersöka om våldsframställningar utgör en sådan risk och om yttrandefrihetsbegränsningar är ett användbart och lämpligt medel att förebygga eller väsentligt minska den risken.

Jag vill emellertid också framhålla att det även är obestridligt att samhällets tolerans mot våldsskildringar inte kan vara obegränsad. I första hand gäller detta våldsskildringar i bildprogram, eftersom dessa är särskilt ägnade att göra intryck på mottagaren. I remissyttrandena över den promemoria som trepartiregeringen pressade fram därför att den ansåg att något måste göras snabbt – lägg märke till att det alltså var regeringen som gjorde den bedömningen – och som också ligger till grund för de förslag som vi nu diskuterar tar man lika genomgående avstånd från de skildringar av grovt våld i underhållningssyfte som på senare tid har framställts i bl. a. videogram. Majoriteten i Sveriges författarförbund anför:

”Om videovåldet tillsammans med andra faktorer leder till att människor blir mer benägna att tillgripa våld kan detta på sikt få långtgående konsekvenser för vårt samhällsliv. Vi vet från andra länder hur en avtrubbad

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

allmänhet ger upp inför såväl det privata våldet som inför organiserad brottslighet, terrorism och polisvåld. I sådana samhällen leder myndigheternas försök att begränsa våldet ofta till inskränkningar i rätten att t. ex. hålla möten och genomföra demonstrationer.”

Enligt min uppfattning klarar konstitutionsutskottets majoritet på ett godtagbart sätt kryssningen mellan Skylla och Charybdis – mellan två grundläggande värderingar i ett demokratiskt samhälle – som består i att bekämpa våldsmentalitet och verka för yttrandefrihet.

Förbudet riktar sig mot den kommersiella spridningen av videogram med våldsinslag. Däremot avvisas ett av lagrådet omnämnt alternativ att förbjuda också varje annan form av spridning. Det skulle innebära en mycket vittgående begränsning av yttrandefriheten.

Ett sådant förbud skulle föranleda åtgärder från t. ex. polisens sida med inriktning på hemmen och relationerna föräldrar–barn. Det går vi inte på.

Däremot anser jag att om man vill skydda barn och ungdom, så går propositionen inte tillräckligt långt. Den ger inget skydd för ungdomar över 15 år, och den kan inte hindra langning. Endast ett spridningsförbud som riktar sig till alla, oavsett mottagarens eller åskådarens ålder, gör det möjligt att helt undandra den kommersiella marknaden de grävsta alstren av spekulationsvåld.

I lagtexten har konstitutionsutskottet som företrädare för yttrandefrihetens intressen skapat garantier för att förbudet under inga förhållanden urskillningslöst drabbar alla skildringar av grovt våld. Våldet – det har Per Unckel rätt i – är en del av verkligheten och måste därför få speglas i dokumentära skildringar och i andra allvarligt syftande framställningar. Det kan gälla nyhetsförmedling och dokumentation eller återskapande av historiska händelser – för att nämna några exempel. Det är därför viktigt hur vi har utformat den här paragrafen, nämligen att för straffbarhet enligt det lagförslag som föreläggs riksdagen – och nu citerar jag ur vårt förslag: ”skall krävas inte bara att skildringen avser extremvåld utan också att spridandet av filmen eller videogrammet med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt”. Här har vi alltså byggt in ett kriterium som skyddar yttrandefriheten.

Jag vill sammanfattningsvis säga att med hänsyn till den försiktiga utformning lagförslaget från konstitutionsutskottet fått är det obegripligt för mig att moderaterna vill tvinga fram ett uppskov med lagstiftning som en bred riksdagsmajoritet stöder. Jag tror jag vågar säga att bakom den står också en stor folkopinion. Kan det verkligen vara mödan värt att under åberopande av att skydda yttrandefriheten lämna detta handtag till affärsintressen som ändå spekulerar i spridning av grova våldsskildringar?

Under detta anförande hade ledningen av kammarens förhandlingar för en stund övertagits av tredje vice talmannen.

Anf. 55 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera att Olle Svensson på ett utomordentligt fördelaktigt sätt skiljer sig från Georg Andersson. Olle Svensson diskuterade den fråga som är aktuell i debatten, medan Georg Andersson använde sin tid till att kasta glåpor.

Jag hade hoppats, när diskussionen om videovåldet började, att Olle Svensson skulle fullfölja den tradition som jag vet att han är mäktig, nämligen att stå upp också när det blåser i ansiktet för att upplysa alla, både inom och utanför den här kammaren, om vad frihets- och rättighetsdebatten egentligen gäller. Jag hade hoppats att folkpartiet skulle stå på samma barrikad. Kanske hade Olle Svensson kunnat vara mera framgångsrik än jag i att upplysa vissa av sina partivänner om vad t. ex. censurförbudet har för principiell räckvidd i hela vår tryck- och yttrandefrihetslagstiftning. För inom Olle Svenssons parti finns det människor som dess värre inte har någon respekt för de ting som står i den här debattens centrum.

Olle Svensson säger att samhällets tolerans gentemot våldsskildringar inte kan vara obegränsad. Jag delar den uppfattningen.

Moderata samlingspartiet har, som Anders Björck tidigare påpekat, varit det parti i Sveriges riksdag som hårdast har slagits för att bekämpa våld, var än våld i detta samhälle förekommit. Vi behöver inga uppmaningar att kämpa vidare för en sak som vi anser att det är rättsamhällets allra främsta skyldighet att kämpa för.

Det är också medvetandet om denna skyldighet som gjort att Håkan Winberg som justitieminister väckte förslag om att man skall inskrida snabbt gentemot spridning av våld i videogram till barn. Så långt kunde man nämligen gå utan att träda yttrandefrihetens intresse för när. Men sedan, Olle Svensson, kom hänsynen till yttrandefrihetens principer att få väga tyngre. Vi måste värna om det som är grundlagens anda och stadga, hur behjärtansvärt syftet med våra åtgärder än kan förefalla.

Olle Svensson citerar Författarförbundets uttalande om vad våldet kan få för konsekvenser. Jag har ingen anledning att polemisera mot vad Författarförbundet har anfört. Men glöm inte, Olle Svensson, att samtidigt svarade en lång rad remissinstanser att vi inte är mogna för den typ av ingrepp som rättscheferna i de mest långtgående delarna av sin promemoria menade att regeringen kunde föreslå riksdagen. Det var dem – de försiktiga, de som i första hand ville vakta på grundlagens fri- och rättighetsregler – som regeringen valde att följa. Jag menar att detta är en klok prioritering. När frågor av grundlagskaraktär aktualiseras är det varje regerings skyldighet att vara försiktig.

Anf. 56 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte så mycket förlänga debatten. Jag måste ändå göra ett par påpekanden.

Moderaterna har i olika sammanhang åberopat lagrådet, och då har man gjort gällande att vi skulle ha gått på gränsen av vad som är tillåtet enligt regeringsformen. Men läser man lagrådets yttrande, vad finner man då? Jo,

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

lagrådet har anfört att man, i stället för att införa detta förbud mot extremvåldet för vuxna i syfte att skydda barnen, skulle helt'förbjuda utlämnande till eller visning för barn av filmer eller videogram med våldsskildringar. Det skulle alltså inte endast gälla filmer som visas i förvärvssyfte. Ett sådant förbud skulle fullföljas genom olika insatser för att ge effekt. Är detta det moderata alternativet för att skydda yttrandefriheten?

Vidare har lagrådet ansett att vi har gått för långt när vi i vårt förslag till lydelse av denna paragraf har skrivit att förutsättningen för straffbarhet inte bara är att skildringar avser extremvåld utan också att spridande av filmer eller videogram är uppenbarligen oförsvarligt. Lagrådet polemiserar alltså mot att vi har varit för nitiska när det gällt att bygga upp kriterier för att hindra att yttrandefriheten i denna del beskärs.

Jag menar att den kritik som lagrådet har framfört på dessa punkter visar att vi, när vi har utformat den här förbudsparagrafen, har varit försiktiga från yttrandefrihetssynpunkt. Då är det väl orimligt av moderaterna att åberopa just lagrådet i sin kritik mot konstitutionsutskottet.

Anf. 57 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Som Olle Svensson påpekar har lagrådet yttrat sig i flera olika hänseenden. Lagrådet lämnar öppet huruvida det speciella förslag som utskottsmajoriteten förelägger riksdagen står i överensstämmelse med grundlagens regler. Detta är otvetydigt. Vem som vill kan läsa detta i lagrådets yttrande. Det innebär de facto att förslaget vid första prövning kan komma att förklaras grundlagsstridigt av domstol. Ändå går utskottsmajoriteten fram med detta förslag. Jag vill inte heller ha det andra alternativ som lagrådet lägger fram, och det vill tydligen inte Olle Svensson heller. Det jag vill är att yttrandefrihetsutredningen skall fundera på konsekvenserna av alla de förslag som lagts fram i den här debatten, för att se vilket förslag som bäst passar de syften yttrandefriheten bygger på och det intresse vi har av att skydda barnen från våld.

I den andra frågan, om inskränkningar i yttrandefriheten över huvud taget är möjliga att genomföra, har jag aldrig hävdat att sådana i och för sig alltid är grundlagsstridiga, att man inte skulle kunna lägga ytterligare förbud till det fåtal vi redan har. Det kan man som princip i och för sig göra, men bara under förutsättning att man har riktiga skäl. Vad jag också har hävdat är att skall man göra detta, skall man tänka sig för. Man skall framför allt vara medveten om de konsekvenser det får för tilltron till yttrandefriheten som en idé med innebörden att alla får tycka, tänka, tala och skriva fritt.

Anf. 58 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill påpeka att det lagrådet säger är följande: I enlighet med det anförda vill lagrådet lämna öppet om det i första paragrafen till förslaget upptagna spridningsförbudet står i överensstämmelse med grundlagsföreskriften osv. Vad är då det anförda? Jo, att man i stället skulle ha kunnat föra in ett annat alternativ, nämligen att förbjuda allt utlämnande till

eller visning för barn av filmer eller videogram med våldsskildringar. Då skulle man kunna täcka ändamålet, nämligen att skydda barn och vuxna. Då vill jag fråga Per Unckel: Är det det alternativet som moderaterna, i den litet mer långsiktiga bedömningen av den här frågan, tänker sig? Tänker man sig att polisen skall gå in i hemmen och kontrollera vad människorna tittar på?

Jag funderar verkligen mycket över att man i det här sammanhanget skall åberopa lagrådet. Lagrådet säger f. ö. också, att om man åberopar att även de vuxna skall skyddas från extremvåld, kan det vara ett starkt samhällsintresse och således vara tillåtet för att undvika att våldsmoraliteten breder ut sig. Vidare säger lagrådet att vi går för långt när det gäller att vara restriktiva i fråga om försvarlighetskriteriet. Jag menar att lagrådets yttrande ger klart besked om att vi i den lagrådsremiss som vi har stått bakom har tagit tillräcklig hänsyn till yttrandefrihetens intresse. Vi har där gjort den avvägning man bör göra mellan skyddet mot våld och skyddet för det viktiga yttrandefrihetsintresset. Konstitutionsutskottet har uppträtt som ett grundlagsvårdande utskott som skyddat yttrandefriheten men samtidigt velat sätta stopp för extremvåldet i film och videogram, ett extremvåld som kan få till följd att våldsmoraliteten breder ut sig i det svenska samhället.

Talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Vi lever i ett rättssamhälle, ett rättssamhälle präglad av att lagstiftningen skyddar den svage. Den starke formar ju alltid sin rätt. Det gäller inte minst de kommersiella krafterna.

Vem är då den svage i det sammanhang som vi här diskuterar – det extrema videovåldet? Den svage är framför allt barnen – barn som är utsatta för påverkan både från rena krafter och från orena krafter, barn som får både goda intryck från föräldrar och kamrater och dåliga intryck från föräldrar och kamrater, som kanske ibland inte riktigt vet vad de gör. Kampen mellan det rena och det orena är inte någonting nytt i vår tillvaro. Aposteln Paulus skrev till Titus för snart 2000 år sedan:

”Allt är rent för dem som äro rena; men för de orena och otrogna är intet rent, utan hos dem äro både förstånd och samvete orenade.”

Det borde kanske tjäna till litet eftertanke hos den kristna delen av moderaterna, för den här frågan är fortfarande aktuell. Paulus kunde visserligen inte förutse de kommersiella krafterna i 1900-talets Sverige, även om han nu hade erfarenhet av att månglarna på hans tid drev sin handel t. o. m. i templet.

Det finns människor, även unga människor, som kan ta del av ett mycket extremt våld utan att därför ta skada till sin själ, och det finns äldre människor som, även om de är fyllda 15 år, tar skada. Därför menar jag att man inte skall fästa särskilt stor vikt vid att gränsen mellan vad som går för sig och vad som inte går för sig sätts just vid 15 år, framför allt därför att den som

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

är 15 år kan – mer eller mindre medvetet eller omedvetet – sprida det här våldet.

Utskottet har känt sitt ansvar i den här frågan och skärpt propositionen. Det kan inte ha kommit som någon överraskning för moderaterna, därför att redan under propositionskrivandet klargjordes från statsrådsberedningens sida att den lösning som man var inne på skulle leda till att enskilda centerpartister skulle väcka motioner i riksdagen om en mer skärpt lagstiftning. Det är det som har hänt. Vi har i utskottet känt ansvar på det sättet att vi vill förhindra att de som är över 15 år sprider våldet till barn under 15 år. Vi har samtidigt tagit avstånd från varje tanke på censur och förhandsgranskning. Vi har lyssnat till en opinion som i vissa fall kanske har gått för långt, men som det likväl finns anledning att lyssna till.

Dagens debatt gäller inte enbart hur den här lagparagrafen skall utformas, den gäller också hur snabbt lagen skall sättas i sjön så att säga. Moderaterna har utnyttjat 2 kap. 12 § regeringsformen för att få till stånd ett uppskov. Vi har försökt övertala moderaterna här i kammaren nu och även tidigare att tänka sig för en smula. Vi har tydligen talat för döva öron. Men om moderaterna inte vill lyssna på oss andra, borde de kunna lyssna på sina egna. Det finns nämligen moderater ute i landet som tycker illa om partiets agerande i den här frågan. Härondagen skickade en enig kretsstyrelse, moderaternas kommunkrets i Örnsköldsvik, ett meddelande till partikamraterna i Stockholm. Örnsköldsviksmoderaterna skriver: Ta er förnuft till fånga. Låt inte en olycklig lagformulering förhindra ett snabbt beslut om stopp för det grövsta videovåldet. – Den moderate landstingsmannen Åke Berg i Örnsköldsvik säger i en tidningsintervju: Vi är mycket upprörda över att moderaterna i riksdagen inte kan låta bli att rida på paragrafer i en sådan här viktig fråga. Personligen anser jag att detta är att missbruka sitt mandat.

Så säger moderaterna ute på fältet. Det är uppenbart att man där äger en större klarsyn än den som präglat de moderata talarna i den här debatten. Det är kanske så beträffande det som sagts från moderat håll att det är inte sant det som sanning är likt. Jag citerar här en gammal domarregel.

Herr talman! Jag skall sluta här och be att kort och gott få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 60 HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottet instämmer med trepartiregeringens proposition nr 176, som ju är grunden till det utskottsbetänkande som vi nu debatterar och som säger att videotekniken är ett värdefullt tillskott inom informations- och kommunikationsteknikens område men att den yttrandefrihet som gäller på videogramteknikens område har utnyttjats till att sprida bl. a. våldsskildringar till barn och ungdomar på ett sätt som inger starka betänkligheter.

De överväganden som jag – i samråd särskilt med utbildningsministern – gjorde under beredningen av propositionen var att det primära behovet och det som kunde brådska var det mycket starka intresset att skydda barn mot

riskerna att utsättas för skadeverkningar av våldsskildringar i videogram.

Det intresset och det behovet – att skydda barnen mot ingående skildringar av våld eller hot om våld mot människor eller djur – bedömde jag vara så viktigt att en snabb lagstiftning kunde övervägas trots att ärendet inte skulle hinna beredas på ett mer normalt sätt. Det var en bedömning som också trepartiregeringens övriga ledamöter ställde sig bakom.

Men det stod också klart att de erforderliga lagstiftningsåtgärderna innebär en begränsning av yttrandefriheten, den yttrandefrihet som vår regeringsform så grundligt slår vakt om. Varje ingrepp i yttrandefriheten aktualiserar besvärliga problem. Till dem hör omfattningen av ingreppet och sättet att avgränsa. Man kan nog säga att regeringsformens både anda och bokstav påbjuder stor försiktighet.

Vårt samhälle bygger på friheten för var och en att framföra åsikter och uppfattningar och att sprida skildringar av olika slag. Den friheten kan och måste kunna inskränkas. Samhällets tolerans av våldsskildringar kan inte vara obegränsad. Jag kan inte se något rimligt skäl för och har inget som helst till övers för t. ex. de grova våldsskildringar på videogram som kanske många här i kammaren har tagit del av. Jag har heller inget till övers för dem som framställer, säljer eller på annat sätt tillhandahåller sådana här alster, som jag finner fullständigt onödiga.

Men det är, herr talman, en sak. Just när det gäller något som man riktigt ogillar är faran stor att man rusar i väg och tar ställning alltför hastigt.

Ett samhälle som hyllar yttrandefrihetens principer måste tolerera också sådana yttranden som kan förefalla förflackande, smaklösa eller kränkande för vedertagna värderingar. Yttranden som man ogillar skall, säger regeringen i propositionen, i första hand motarbetas med upplysning, argument, attitydpåverkan och kulturstöd i olika former, inte med censur eller förbud.

I dag gäller det videogrammen, i morgon kan det vara något annat.

Vi har f. n. inte någon rättslig reglering, som direkt tar sikte på videogrammen. Men vi har, som kammarens ledamöter väl känner till, några utredningar som arbetar med frågor som berör det här området, nämligen yttrandefrihetsutredningen och videogramutredningen.

Vid remissbehandlingen av den departementspromemoria som hade utarbetats inom regeringskansliet av rättscheferna Bo Broomé och Jan Pennlöv fanns det en ganska stor grupp remissinstanser som menade att man borde avvakta just yttrandefrihetsutredningens och videogramutredningens arbete och som därför avstyrkte varje form av lagstiftning innan dessa utredningar var färdiga. Hit hörde riksåklagaren, Svea hovrätt, rikspolisstyrelsen, Sveriges domareförbund, Svenska journalistförbundet, Föreningen Sveriges polischefer – för att nämna några.

Med hänsyn till det pågående utredningsarbetet och då det gällde ett så känsligt område som yttrandefrihetens, ansåg regeringen att starka skäl måste kunna åberopas för att nu tillgripa lagstiftning. Men mot det vägdes det mycket starka intresset av att bereda barn skydd mot riskerna att utsättas för skadeverkningar. En särskild lagstiftning borde redan nu tillgripas, men man

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

borde i all möjlig mån undvika lösningar som föregriper eller låser ett kommande ställningstagande i större sammanhang.

Regeringen fann därför att den lagstiftning som nu kunde aktualiseras borde ta sikte på skyddet av barnen. Den borde samtidigt innebära så liten risk som möjligt för yttrandefriheten.

Trepartiregeringen hävdade att det ter sig som ofrånkomligt att frågan om vad som eventuellt skall vara förbjudet att sprida till vuxna i medier av filmens och videogrammens karaktär får sin lösning på grundval av en mera allsidig och ingående utredning än som har kunnat företas inom ramen för det nu aktuella lagstiftningsärendet. Därför stannade regeringen vid ett förbud mot spridning bland och visning för barn av vissa typer av videogram.

Vi moderater står, som framgår av reservationen till betänkandet och Anders Björcks och Per Unckels anföranden här tidigare, kvar på den ståndpunkt som moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet intog i trepartiregeringen. Denna fattade sitt beslut om propositionen den 19 mars i år. Ingenting nytt har tillkommit sedan dess i sakfrågan som kan ge anledning till någon annan inställning. Vi moderater följer nu upp trepartiregeringens ställningstagande att det behövs en mer allsidig och ingående utredning än den som nu har kunnat företas, innan man kan ta ställning till vad som eventuellt skall vara förbjudet att sprida till vuxna i videogram.

Nu har centerpartiets och folkpartiets ledamöter i konstitutionsutskottet övergivit sina regeringsledamöter och i stället sökt en lösning tillsammans med socialdemokraterna.

Konstitutionsutskottet förordar en kombination av de båda alternativ som diskuteras i propositionen. Det är då av intresse att konstatera att det i departementspromemorian inte förordas något av de två alternativen; förbud mot spridning till barn eller förbud mot spridning även till vuxna; framför det andra, men att det uttalas av de båda rättscheferna att en kombination av de båda alternativen inte är lämplig.

Konstitutionsutskottet har nu mot bakgrund av att utskottet menar att skyddet för barn och ungdom blir otillräckligt, om spridningsförbudet begränsas till dessa grupper, begärt lagrådets yttrande över kombinationsalternativet. Lagrådets granskning skall ju avse hur ett förslag förhåller sig till grundlagarna och till rättsordningen i övrigt.

Och lagrådet svarar att man måste lämna öppet, om kombinationsalternativet med hänsyn till dess syfte står i överensstämmelse med grundlagsföreskriften att en begränsning i yttrandefriheten aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett begränsningen.

Lagrådet anser sig således inte kunna säga att det förslag som upprättats inom konstitutionsutskottet överensstämmer med regeringsformen. Man är tveksam och lämnar den frågan öppen.

Bör inte det, herr talman, föranleda att riksdagen avstår från konstitutionsutskottets alternativ, tillkommet under kort tid vid utskottsbehandlingen i ett lagstiftningsärende av provisorisk karaktär? Och hur skall det gå när de skall tillämpas i praktiken med den nya form av lagprövningsrätt som

föreligger? Det kan ställa till stora problem för domstolar och myndigheter när de skall tillämpa denna lag.

Motivet till att vi moderater i detta ärende motsätter oss en längre gående lagstiftning nu är precis detsamma som gällde för moderater, centerpartister och folkpartister i regeringen. Vi står fast vid regeringslinjen. Vi håller fast vid den överenskommelse som regeringen enades om och som resulterade i den proposition som är undertecknad av Thorbjörn Fälldin och kontrastig-nerad av mig.

Varje ingrepp i yttrandefriheten aktualiserar alltid problem. Provisoriska åtgärder måste i hög grad begränsas. Två utredningar arbetar nu och beräknas inom relativt kort tid avlämna sina betänkanden. Vi bör då ha ett bättre underlag att stå på när det gäller vilka eventuellt ytterligare lagstiftningsåtgärder som är påkallade. Det finns därför starka skäl att nu anta regeringsförslaget om förbud mot spridning bland barn av vissa typer av videogram och i övrigt avvakta pågående utredningar.

Anf. 61 TALMANNEN:

Enligt de planer som vi hade gjort upp skulle plenum avslutas senast kl. 14.00 i dag. Därför frågar jag om kammaren medger att den fortsatta behandlingen av detta och återstående på föredragningslistan upptagna ärenden uppskjuts till nästa sammanträde.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid sammanträdet tisdagen den 9 juni.

5 § Anf. 62 TALMANNEN:

Jag får meddela att den fortsatta överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande 28 och kulturutskottets betänkande 32 inleder sammanträdet den 9 juni kl. 10.00. Därefter uppförs finansutskottets betänkande 40 och skatteutskottets betänkanden 59 och 60. Näringsutskottets betänkanden 64, 58 och 65 upptas i nu angiven ordning sist.

6 § Anmäldes och bordlades

Motion

1980/81:2211 av *Olof Palme m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:204 om ATP-rätt för föräldrar som vårdar egna barn i hemmet

7 § Anmäldes och bordlades

Näringsutskottets betänkande

1980/81:30 om ändring i kreditupplysningslagen, m. m. (prop. 1980/81:10)

Nr 160

Fredagen den
5 juni 1981

*Åtgärder mot
videogram med
våldsinslag, m. m.*

1980/81:160

8 § Kammaren åtskildes kl. 13.51.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser anförandenas nummer)

Fredagen den 5 juni

Talmannen 71

Förste vice talmannen 32

Alftin, Stig (s) 28

Andersson, Arne, i Ljung (m) 23, 26

Andersson, Georg (s) 55, 61

Berndtson, Nils (vpk) 37

Björck, Anders (m) 32, 41, 43, 45, 47, 51, 52

Dahlgren, Anders, jordbruksminister 15, 18, 19, 30, 32

Hjelmström, Eva (vpk) 52, 61, 62

Israelsson, Per (vpk) 6, 12, 14, 17

Johansson, Hilding (s) 38, 42, 44

Larsson, Einar (c) 9, 13, 15

Lundblad, Grethe (s) 19, 31

Lundkvist, Svante (s) 3, 11, 13, 16, 18, 25, 26

Nordin, Sven-Erik (c) 67

Stensson, Börje (fp) 29

Sundström, Gudrun (s) 26

Svensson, Olle (s) 62, 65, 66

Tarschys, Daniel (fp) 44, 46, 48

Unckel, Per (m) 58, 61, 65, 66

Winberg, Håkan (m) 42, 43, 68

Öhrström, Annika (c) 48, 52

